

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра обліку і оподаткування

Методологія наукових досліджень в обліку, аудиті та оподаткуванні

курс лекцій

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОПП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
денної та заочної форм здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ

2025

УДК 657:001.891
М54

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 15.12.2025 р., протокол № 4.

Укладачі:

- М.В. Дубініна – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- Ю. Ю. Чебан – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- С. В. Сирцева – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- О.І. Лугова – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

- Н.М. Сіренко – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет;
- Л.Ю. Мельник – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Уманський національний університет.

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Змістовий модуль 1. Методологічні засади та дизайн дослідження	5
Тема 1. Основи методології, організації та методики наукових досліджень	5
Тема 2. Форми організації наукових досліджень і методи наукового пізнання в обліку, аудиті та оподаткуванні	13
Тема 3. Вибір теми та постановка дослідження	24
Змістовий модуль 2. Інформаційно-аналітичне забезпечення та отримання результатів	35
Тема 4. Інформаційне забезпечення і теоретична база дослідження. Академічна доброчесність (цитування, посилання, список джерел)	35
Тема 5. Формування конструктивної складової та наукової новизни	45
Тема 6. Інструментарій аналітичних досліджень у кваліфікаційній роботі	53
Змістовий модуль 3. Представлення результатів: оформлення і захист	60
Тема 7. Оформлення результатів дослідження у вигляді кваліфікаційної роботи	60
Тема 8 Організація та процедура захисту наукового дослідження	65
Список використаних джерел	71

ВСТУП

У сучасних умовах інтеграції вітчизняної економіки у світовий простір зростає роль наукової складової у професійній підготовці фахівців з обліку та оподаткування. Здатність до продукування нових знань, критичного аналізу та обґрунтування управлінських рішень стає необхідною компетентністю магістра. Наукове дослідження є невід’ємною складовою професійного зростання, оскільки дозволяє трансформувати теоретичні знання у практичні інструменти вирішення складних економічних завдань. Тому від правильного розуміння методології наукового пошуку залежить якість кваліфікаційної роботи та подальша ефективність фахівця на ринку праці.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень в обліку, аудиті та оподаткуванні» є теоретико-методологічні засади, методичний інструментарій та організація процесу наукового пізнання у сфері економіки. Необхідність опанування здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти цієї дисципліни обумовлює актуальність даного курсу лекцій.

Курс лекцій підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни. Він містить 3 змістові модулі, які об’єднують 8 тем. Теми послідовно висвітлюють основи методології та дизайну дослідження, інформаційно-аналітичне забезпечення, включаючи роботу з міжнародними базами даних та дотримання академічної доброчесності, а також процедуру оформлення та захисту результатів. Кожна тема викладена з урахуванням основних завдань щодо формування у здобувачів навичок проведення самостійного наукового дослідження.

Курс лекцій характеризується чіткістю та системністю викладу матеріалу, має прикладну спрямованість на підготовку магістерської роботи. Враховано вимоги чинних стандартів (зокрема ДСТУ 3008:2015), принципів академічної доброчесності та міжнародних стандартів (МСФЗ/МСА). У кінці курсу наведено список використаних джерел, що допоможе у поглибленому вивченні дисципліни. Висвітлення передбачених змістом тем здійснюється у доступній для сприйняття формі, основні поняття (наприклад, «методологія», «метод», «наукова новизна») та ключові моменти в тексті виділено напівжирним шрифтом або курсивом.

Даний курс лекцій призначений надати допомогу здобувачам у вивченні дисципліни, наочно розкрити логіку наукового дослідження від вибору теми до захисту, а також сформувати уміння застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи пізнання в обліку, аудиті та оподаткуванні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 1. Основи методології, організації та методики наукових досліджень

Програмна анотація

- 1.1. Наукове дослідження: сутність, ознаки, функції та види наукових результатів (теоретичні, методичні, прикладні) у сфері обліку, аудиту й оподаткування.
- 1.2. Понятійний апарат методології: «методологія», «метод», «методика», «науковий підхід», «прийом» — зміст і відмінності.
- 1.3. Рівні методології та їх роль у побудові дослідження (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний).
- 1.4. Логіка наукового дослідження: загальна схема руху від проблеми до висновків (взаємозв'язок теорії, фактів і аргументації).
- 1.5. Етапи наукового дослідження та логіка переходів між ними.

1.1. Наукове дослідження: сутність, ознаки, функції та види наукових результатів (теоретичні, методичні, прикладні) у сфері обліку, аудиту й оподаткування.

Наука в сучасному розумінні розглядається як проект добування об'єктивного знання. Це особлива сфера людської діяльності, що спрямована на вироблення та теоретичну систематизацію нових знань про дійсність. Згідно з визначенням Дж. Бернала, наука виступає як інститут та метод. Також вона є чинником розвитку виробництва та нагромадженням традицій знань. Найважливішою функцією науки є формування переконань і ставлення людини до світу.

Наукове дослідження — це різновид діяльності для отримання наукового знання. Цей процес включає всі форми і методи роботи дослідника. Він охоплює організацію, функціонування, збереження і поширення знань. Дослідження передбачає формулювання понять, створення гіпотез і теорій. Також воно включає спостереження, експериментування та узагальнення отриманих результатів.

У сучасну епоху наукове дослідження здійснюється переважно у колективній формі. Вчені працюють у складі лабораторій або науково-дослідних інститутів (НДІ). НДІ стали основною формою організації наукової діяльності в середині XX століття. Це спеціалізовані установи

для проведення досліджень і розробок. В обліку та аудиті дослідження часто мають індивідуальний або груповий характер.

Наукове дослідження має два основні рівні пізнання. Виділяють *емпіричний* та *теоретичний* рівні дослідження. Теоретичні дослідження спрямовані на створення нових концепцій та теорій. Емпіричні дослідження базуються на практичному вивченні об'єктів. В обліку це може бути аналіз первинних документів або звітності. Обидва рівні є взаємопов'язаними та доповнюють один одного.

Головною метою досліджень є одержання *наукового результату*. Науковий результат — це нове знання, здобуте в процесі досліджень. Воно має бути зафіксоване на носіях наукової інформації. Формами фіксації є наукові звіти, монографії або статті. Результат може бути отриманий як у фундаментальних, так і в прикладних дослідженнях.

Окремо виділяють *науково-прикладний результат*. Це нове конструктивне або технологічне рішення. До таких результатів відносять експериментальні зразки або закінчені випробування. Вони мають бути впроваджені або готові до впровадження у суспільну практику. В обліку це можуть бути нові методики розрахунків або форми документів.

Результати наукових досліджень можуть мати різні форми втілення. У межах студентської діяльності це курсові та кваліфікаційні роботи. Для здобувачів наукових ступенів це дисертації та автореферати. Також результати представлені у вигляді тез доповідей та наукових статей. Кожна форма має свої вимоги до оформлення та змісту.

Важливою характеристикою дослідження є його *ефективність*. Розрізняють економічну, соціально-економічну ефективність та престиж вітчизняної науки. Економічна ефективність проявляється у зростанні національного доходу та продуктивності праці. Соціально-економічна ефективність покращує умови праці та екологію. Престиж науки означає визнання її значущості у світі.

Програма наукового дослідження виконує низку важливих функцій. Вона дозволяє визначити наукову проблему та підготувати базу для її вирішення. Програма допомагає обрати способи збору даних. Вона дає змогу спланувати діяльність дослідника на всіх етапах. Функції програми поділяються на теоретико-методологічні, організаційні та методичні.

Впровадження результатів є завершальним етапом наукової роботи. Цей етап включає передачу результатів у теорію і практику. Впровадження може тривати певний час, наприклад, 3 місяці. Після

цього проводиться оцінка ефективності результатів. Це підтверджує практичну цінність проведеного дослідження.

1.2. Понятійний апарат методології: «методологія», «метод», «методика», «науковий підхід», «прийом» — зміст і відмінності.

Методологія виступає фундаментом будь-якої наукової діяльності. Вона визначається як *вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності*. Головним завданням методології є обґрунтування шляхів пізнання істини. Вона формує загальну стратегію дослідницького процесу. Без методологічної бази неможливо побудувати якісне наукове дослідження. Це поняття охоплює весь арсенал пізнавальних засобів.

У структурі методології вчені виділяють чітку ієрархію рівнів. Вищим рівнем є **філософська методологія**, яка задає світоглядні орієнтири. Другим є **загальнонауковий рівень**, що містить принципи для всіх наук. Третім виступає **конкретно-наукова методологія**, специфічна для окремих галузей. Четвертим є **технологічний рівень**, який стосується техніки досліджень. Такий поділ дозволяє впорядкувати знання від абстрактного до конкретного.

Центральним елементом методології є **метод**. Науковці визначають метод як *спосіб досягнення мети* або вирішення конкретного завдання. Це шлях, яким рухається дослідник у процесі пізнання. Метод поєднує в собі об'єктивні та суб'єктивні моменти. Об'єктивність методу полягає у відображенні реальних зв'язків дійсності.

Суб'єктивна сторона методу проявляється через особу дослідника. Метод є знаряддям мислення вченого і залежить від його знань. Дослідник обирає метод відповідно до мети своєї роботи. Цей вибір також зумовлений особливостями об'єкта дослідження. Суб'єктивні якості вченого впливають на глибину аналізу. Водночас результат застосування методу має залишатися об'єктивним.

Поняття «**науковий підхід**» є ширшим і визначає загальну спрямованість роботи. Підхід формує кут зору дослідника на проблему. Він задає *стратегію вибору* конкретних методів і засобів. Прикладами є системний, історичний або комплексний підходи. Науковий підхід дозволяє побачити об'єкт у певному ракурсі. Він передуює вибору конкретних інструментів аналізу.

Термін «**методика**» має суто прикладне, інструктивне значення. Під методикою розуміють *сукупність певних правил, принципів і*

операцій. Це детальний алгоритм дій дослідника на кожному етапі. Методика впорядковує методи в єдину систему. Вона визначає послідовність використання технічних прийомів. Методика забезпечує технологічність і відтворюваність дослідження.

Специфіка методики полягає в її конкретності. Вона завжди розробляється під конкретну мету і завдання. Вибір методики залежить від характеру наявного фактичного матеріалу. В одній науковій роботі може поєднуватися кілька методик. Під час дослідження методики можуть вдосконалюватися і коригуватися. Це гнучкий інструмент в руках науковця.

Прийом є найпростішою складовою у цій системі. Це *окрема дія* або операція, що входить до складу методу. Метод реалізується через сукупність різноманітних прийомів. Прийоми носять технічний характер і слугують для обробки даних. Вони є інструментами безпосереднього впливу на об'єкт. Вміле володіння прийомами підвищує точність результатів.

Головна відмінність між цими поняттями полягає у ступені узагальнення. **Методологія** — це загальне вчення і стратегія. **Метод** — це основний шлях або спосіб пізнання. **Методика** — це детальна інструкція або сукупність процедур. **Прийом** — це одинична технічна дія. Розуміння цієї відмінності важливе для коректного формулювання наукового апарату.

У сфері обліку та аудиту ці поняття наповнюються фаховим змістом. Тут **методика** часто регулюється стандартами та нормативами. **Методи** включають специфічні інструменти, такі як балансове узагальнення. **Прийоми** можуть стосуватися техніки розрахунку окремих показників. **Науковий підхід** враховує галузеву специфіку діяльності підприємства. Чіткість термінології забезпечує однозначність фахових висновків.

1.3. Рівні методології та їх роль у побудові дослідження (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний).

Методологія науки має складну багаторівневу структуру. Вчені виділяють чотири основні рівні методологічного знання. Кожен рівень виконує свої специфічні функції. Вони знаходяться у тісній взаємодії. Це забезпечує цілісність наукового пізнання. Розуміння цієї ієрархії важливе для кожного дослідника.

Вищим рівнем є **філософська методологія**. Вона формує загальний світогляд науковця. Цей рівень визначає стратегічні орієнтири пізнання. Він базується на універсальних законах розвитку природи. Тут використовуються категорії діалектики або метафізики. Філософія задає найбільш загальні принципи мислення.

Філософський рівень допомагає бачити сутність явищ. Він орієнтує на пошук глибинних причинно-наслідкових зв'язків. Дослідник розглядає об'єкт у постійному русі. Це дозволяє виявити внутрішні суперечності системи. Суперечності виступають джерелом будь-якого розвитку. Без філософської бази наука втрачає орієнтири.

Другим рівнем є **загальнонаукова методологія**. Вона містить принципи для більшості наук. Сюди відносять системний підхід та моделювання. Також тут використовуються методи аналізу і синтезу. Ці методи є універсальними для фізики та економіки. Вони забезпечують єдність наукового знання.

Загальнонаукові методи дозволяють інтегрувати інформацію. Вони дають змогу переносити інструменти між дисциплінами. Математичні методи активно застосовуються в обліку. Кібернетичні принципи допомагають в аудиті. Це збагачує арсенал сучасного дослідника. Наука стає більш точною та доказовою.

Третім рівнем виступає **конкретно-наукова методологія**. Вона стосується специфіки окремої галузі знань. У нашому випадку це методологія обліку. Тут діють свої особливі закони та правила. Прикладом є метод подвійного запису. Він використовується виключно в економічних науках.

Конкретно-науковий рівень визначає професійний інструментарій. Він регулює порядок формування фінансової звітності. Сюди входять стандарти аудиторської діяльності. Дослідник має досконало володіти цими методами. Вони формують фахову компетентність вченого. Без них неможливе проведення спеціалізованих досліджень.

Найнижчим рівнем є **технологічна методологія**. Її часто називають методикою та технікою дослідження. Вона складається з набору конкретних процедур. Це детальні інструкції зі збору матеріалу. Сюди входять способи анкетування або спостереження. Це безпосередній робочий інструмент науковця.

На технологічному рівні відбувається обробка даних. Дослідник використовує статистичні групування. Тут будуються таблиці та графіки. Комп'ютерна обробка даних також є технологією. Точність на

цьому етапі гарантує надійність висновків. Помилки тут можуть викривити весь результат.

Всі рівні методології працюють як єдина система. Філософський рівень задає загальний тон роботи. Технологічний рівень забезпечує збір фактів. Конкретно-наукові методи обробляють ці факти. Загальнонаукові принципи поєднують їх у теорію.

Правильне розуміння рівнів допомагає побудувати дизайн. Дослідник свідомо обирає необхідні інструменти. Він розуміє межі застосування кожного методу. Це дозволяє уникнути еклектики в роботі. Чітка методологічна структура є ознакою якості. Вона відрізняє науку від буденного пізнання.

1.4. Логіка наукового дослідження: загальна схема руху від проблеми до висновків (взаємозв'язок теорії, фактів і аргументації).

Логіка наукового дослідження являє собою впорядковану послідовність дій науковця. Це певний алгоритм руху думки від незнання до знання. Дослідник повинен чітко розуміти етапи своєї роботи. Логіка забезпечує цілісність та обґрунтованість результатів. Порухення послідовності може призвести до хибних висновків. Весь процес підпорядкований досягненню поставленої мети.

Відправною точкою завжди є **наукова проблема**. Вона виникає як суперечність між знанням і практикою. Проблема - це «знання про незнання» у певній галузі. Дослідник має чітко відокремити відоме від невідомого. Правильна постановка проблеми визначає весь подальший шлях. Це найвідповідальніший момент на старті роботи.

Наступним кроком є формулювання **гіпотези**. Гіпотеза - це науково обґрунтоване припущення про результат. Вона базується на попередніх знаннях та інтуїції. Гіпотеза вказує напрямок для збору фактів. Вона потребує подальшої перевірки та доведення. У процесі роботи гіпотеза може уточнюватися.

Важливим етапом є опрацювання **теоретичної бази**. Дослідник вивчає праці попередників та нормативні акти. Інформація стає фундаментом для нових ідей. Теорія дозволяє зрозуміти сутність досліджуваних явищ. Вона дає інструментарій для аналізу ситуації. Без знання теорії неможливо сформулювати новизну.

Далі відбувається накопичення **наукових фактів**. Це емпіричний рівень пізнання дійсності. Факти збираються шляхом спостереження або експерименту. В обліку це можуть бути дані фінансової звітності.

Факти мають бути достовірними та перевіреними. Вони слугують матеріалом для подальшого аналізу.

Зібрані факти підлягають ретельному **аналізу**. Дослідник використовує методи порівняння та групування. Розрізнені дані систематизуються у таблиці та графіки. Аналіз дозволяє виявити приховані закономірності. Встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між явищами. Хаос цифр перетворюється на впорядковану інформацію.

На основі аналізу будується система **аргументації**. Аргументація - це процес доведення істинності гіпотези. Кожне твердження науковця має бути підкріплене фактами. Докази повинні бути переконливими та логічними. Суб'єктивні думки тут неприпустимі. Аргументи формують основу для наукових положень.

Ключовим моментом є **синтез та узагальнення**. Окремі результати поєднуються в єдину систему. Дослідник формулює теоретичні висновки. Відбувається перехід від емпірики до теорії. Тут народжується нове наукове знання. Результати набувають завершеної форми.

Завершує схему формулювання **висновків**. Висновки дають відповідь на поставлені завдання. Вони підтверджують або спростовують гіпотезу. Висновки мають бути конкретними та зрозумілими. Вони фіксують отриманий науковий результат. Це кінцевий продукт інтелектуальної праці.

Логіка дослідження не закінчується написанням роботи. Отримані результати потребують **впровадження**. Теоретичні розробки перевіряються практикою. Впровадження підтверджує ефективність дослідження. Практика часто ставить нові проблеми. Цикл наукового пізнання розпочинається знову.

1.5. Етапи наукового дослідження та логіка переходів між ними.

Процес наукового дослідження є складною системою дій. Він вимагає чіткого планування та організації. Весь цикл робіт поділяється на послідовні етапи. Кожен етап має свої специфічні завдання. Виконання цих завдань наближає дослідника до мети. Логіка переходу між етапами забезпечує цілісність роботи.

Першим виділяють **діагностичний етап** наукового дослідження. Він починається з формулювання провідних ідей. Науковець визначає загальний задум своєї роботи. На цьому етапі висувається робоча

гіпотеза. Вона визначає орієнтовний результат пошуків. Також тут обирається напрям майбутнього дослідження.

Важливою складовою діагностичного етапу є робота з проблемою. Дослідник чітко формулює наукову проблему. Відбувається ознайомлення зі станом цієї проблеми. Науковець вивчає існуючі публікації та джерела. Це дозволяє зрозуміти ступінь розробленості теми. Накопичуються первинні наукові факти для аналізу.

Завершується діагностичний етап визначенням "паспорта" роботи. Дослідник формулює об'єкт свого дослідження. Одночасно з цим визначається предмет. Чітке розмежування об'єкта і предмета є критичним. Це задає рамки для всіх подальших дій. Без цього неможливо переходити до практики.

Наступним кроком є **практичний етап** дослідження. Він стартує з остаточного вибору теми. Науковець обґрунтовує актуальність обраного напрямку. Формулюються конкретна мета та завдання. Розробляється попередній план проведення дослідження. Цей план стає дорожньою картою для роботи.

Центральне місце у практичному етапі займає робота з інформацією. Відбувається масштабний пошук і збір даних. Дослідник працює з нормативною базою та статистикою. Зібрана інформація підлягає ретельному аналізу. Науковець здійснює інтерпретацію отриманих фактів. Для цього він обирає конкретні методи дослідження.

Третім йде **узагальнюючий етап** наукової роботи. Зібрана інформація потребує групування та систематизації. Дослідник проводить наукове опрацювання матеріалів. Формується попередній варіант тексту наукової роботи. Формулюються попередні висновки та пропозиції. Вони проходять первинну апробацію та уточнення.

На цьому етапі вносяться необхідні коригування. Складається остаточний план наукового дослідження. Відбувається оформлення фінального варіанта роботи. Текст приводиться у відповідність до стандартів. Перевіряється логіка викладу матеріалу. Робота готується до процедури захисту.

Завершальним є **етап впровадження** результатів. Наукові розробки впроваджуються в теорію і практику. Цей процес може тривати певний час. Проводиться оцінка ефективності отриманих результатів. Вона може бути економічною або соціальною. Це підтверджує практичну цінність дослідження.

Логіка переходів між етапами є суворо послідовною. Неможливо проводити аналіз без збору фактів. Не можна формулювати висновки без аналізу. Результат попереднього етапу стає основою наступного. Будь-яке порушення цієї послідовності знижує якість. Дотримання алгоритму гарантує наукову обґрунтованість.

Питання для самостійного вивчення

1. Історія становлення та розвитку бухгалтерської науки в Україні та світі [3, 25, 26].
2. Наукові школи в обліку, аудиті та оподаткуванні: роль у формуванні методології [26, 28].
3. Сучасні концепції філософії науки та їх вплив на економічні дослідження [9, 13, 24].

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність наукового дослідження та які його основні ознаки у сфері економіки?
2. Розкрийте зміст та відмінності понять «методологія», «метод», «методика» та «прийом».
3. Охарактеризуйте ієрархію рівнів методології (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний) та їх взаємозв'язок.
4. Опишіть загальну логіку наукового дослідження: від постановки проблеми до формулювання висновків.
5. Які основні етапи включає процес наукового дослідження та які завдання вирішуються на діагностичному і практичному етапах?

Тема 2. Форми організації наукових досліджень і методи наукового пізнання в обліку, аудиті та оподаткуванні

Програмна анотація

2.1. Форми організації наукових досліджень: індивідуальні й колективні; фундаментальні та прикладні; ініціативні й замовні (особливості для обліку/аудиту/оподаткування).

2.2. Класифікація методів наукового пізнання: емпіричні та теоретичні; загальнонаукові та спеціальні - сфери застосування й обмеження.

2.3. Загальнонаукові методи в дослідженнях з обліку, аудиту та оподаткування: аналіз і синтез, індукція/дедукція, абстрагування, узагальнення, системний підхід.

2.4. Спеціальні (галузеві) методи: документальний аналіз, метод бухгалтерського моделювання, порівняльний аналіз, методи аудиторських процедур, податкове моделювання та оцінювання ризиків - приклади застосування.

2.5. Побудова методики дослідження: поєднання методів, обґрунтування валідності/надійності, вибір процедур і показників.

2.1. Форми організації наукових досліджень: індивідуальні й колективні; фундаментальні та прикладні; ініціативні й замовні (особливості для обліку/аудиту/оподаткування).

Організація наукової діяльності визначає порядок взаємодії учасників процесу. За складом виконавців дослідження поділяють на індивідуальні та колективні. Вибір форми залежить від масштабу поставленого завдання. У сучасній науці переважає колективна творчість через складність проблем. Однак в економічних науках індивідуальна робота досі поширена. Вона дозволяє оцінити особистий потенціал науковця.

Колективна форма організації реалізується через спеціалізовані установи. Основними осередками є науково-дослідні інститути (НДІ) та лабораторії. Вчені об'єднуються у дослідницькі групи для спільної роботи. Це дозволяє розподілити завдання між фахівцями різного профілю. В обліку такі колективи часто працюють над державними стандартами. Результатом їхньої праці є комплексні розробки.

Індивідуальна форма є характерною для кваліфікаційних досліджень. Вона переважає у навчальному процесі та при підготовці дисертацій. Студент або аспірант самостійно опрацьовує обрану тему. Науковий керівник лише спрямовує цей процес. Результат фіксується у вигляді одноосібного рукопису. Це підтверджує особистий внесок автора у науку.

За цільовим призначенням виділяють **фундаментальні дослідження**. Вони спрямовані на відкриття нових законів природи чи

суспільства. В обліку та аудиті це розробка нових теорій. Такі дослідження формують методологічну базу для галузі. Вони не завжди мають миттєвий економічний ефект. Їхня цінність полягає у прирості наукового знання.

Прикладні дослідження мають чітко виражену практичну мету. Вони використовують теорію для вирішення конкретних виробничих завдань. Результатом стають нові методики або технологічні схеми. В оподаткуванні це можуть бути алгоритми розрахунку платежів. Часто результатом є проекти нормативних документів. Такі розробки готові до безпосереднього впровадження.

За джерелом фінансування та ініціативи розрізняють **ініціативні роботи**. Вони виконуються науковцями за власним бажанням. Тематика обирається відповідно до особистих наукових інтересів. Часто такі роботи пов'язані з підготовкою дисертацій. Дослідник має свободу у виборі методів та термінів. Фінансування часто здійснюється за власний рахунок автора.

Замовні дослідження виконуються на підставі господарських договорів. Замовником може виступати держава або приватні підприємства. Тема та завдання чітко визначаються у технічному завданні. Виконавці несуть відповідальність за дотримання термінів. Результати оформлюються у вигляді звітів про науково-дослідну роботу. Такі дослідження мають гарантоване впровадження.

В обліку та аудиті ініціативні та замовні форми мають специфіку. Ініціативні теми часто стосуються дискусійних теоретичних питань. Замовні роботи зазвичай спрямовані на автоматизацію обліку. Також замовлення надходять на розробку систем внутрішнього контролю. Бізнес готовий платити лише за конкретний результат. Це стимулює розвиток прикладної науки.

Результати досліджень проходять процедуру **впровадження**. Для замовних робіт це передача розробки замовнику. Для індивідуальних робіт це публікація статей та захист. Впровадження підтверджується відповідними актами або довідками. Воно свідчить про реальну користь від проведеної роботи. Без цього етапу науковий цикл є незавершеним.

Окремо оцінюється **ефективність** організації досліджень. Вона може бути економічною у вигляді прибутку. Соціальна ефективність покращує умови праці бухгалтерів. Також важливим є престиж

вітчизняної науки. Ефективна організація дозволяє раціонально використовувати ресурси. Це забезпечує високу якість отриманих наукових результатів.

2.2. Класифікація методів наукового пізнання: емпіричні та теоретичні; загальнонаукові та спеціальні - сфери застосування й обмеження.

Наукове дослідження здійснюється за допомогою певної системи методів. Їх класифікують за різними ознаками для зручності використання. Найпоширенішим є поділ методів за **рівнем пізнання**. За цією ознакою виділяють *емпіричні* та *теоретичні* методи. Емпіричний рівень базується на безпосередньому досвіді дослідника. Теоретичний рівень передбачає глибоку логічну обробку інформації. Ці два рівні тісно взаємодіють між собою в процесі роботи.

Емпіричні методи спрямовані на вивчення зовнішніх ознак об'єкта. Головним методом тут виступає *спостереження*. Воно полягає у цілеспрямованому сприйнятті явищ дійсності. Спостереження має бути активним і систематичним. Результати спостереження фіксуються у протоколах або актах. В обліку це проявляється через хронометраж або інвентаризацію.

До емпіричних методів також належить *порівняння*. Це процес зіставлення предметів для виявлення схожості. Порівняння дозволяє знайти відмінності між явищами. Воно є основою для будь-якої класифікації об'єктів. В аудиті порівнюють фактичні показники з плановими. Цей метод вимагає зіставності досліджуваних величин.

Важливим емпіричним методом є *експеримент*. Він передбачає втручання дослідника у природний хід подій. Об'єкт ставиться у спеціально створені умови. Це дозволяє виявити приховані властивості явища. В економіці експерименти проводять рідше через складність. Проте в управлінському обліку можливе тестування нових моделей.

Теоретичні методи забезпечують проникнення у сутність процесу. Ключовим методом є *абстрагування*. Дослідник уявно відволікається від несуттєвих властивостей. Це дозволяє виділити головні закономірності об'єкта. Результатом абстрагування є формування наукових понять. Наприклад, поняття «вартість» є результатом абстракції.

До теоретичних методів належить *формалізація*. Вона передбачає відображення знань у знаковій формі. Дослідник використовує математичні символи та формули. Це дозволяє уникнути багатозначності природної мови. Формалізація є основою для комп'ютерної обробки даних. Вона широко застосовується у податковому моделюванні.

За широтою застосування методи поділяють на **загальнонаукові** та **спеціальні**. *Загальнонаукові методи* використовуються у всіх галузях науки. До них відносять *аналіз* і *синтез*. Аналіз розчленовує предмет на складові частини. Синтез з'єднує ці частини в єдине ціле. Ці процедури є невід'ємною частиною мислення.

Ще однією парою загальнонаукових методів є *індукція* та *дедукція*. Індукція забезпечує перехід від часткових фактів до загальних висновків. Дедукція рухається від загальних положень до конкретних висновків. В аудиті дедукція допомагає перевіряти гіпотези. Індукція дозволяє узагальнювати результати вибірових перевірок. Разом вони формують логічну основу дослідження.

Особливе місце займає *моделювання*. Це метод вивчення об'єкта через його модель. Модель відтворює основні характеристики оригіналу. Вона може бути математичною або графічною. Моделювання дозволяє прогнозувати майбутні стани системи. Цей метод є незамінним при оцінці ризиків.

Спеціальні методи притаманні конкретній науці. У сфері обліку це *документування* та *подвійний запис*. Документування забезпечує юридичну силу інформації. Подвійний запис гарантує баланс показників. Також сюди відносять *калькулювання* собівартості. Ці методи не мають аналогів в інших науках.

Сфери застосування методів мають свої **обмеження**. Емпіричні методи не можуть розкрити внутрішню сутність. Теоретичні методи можуть призвести до відриву від реальності. Загальнонаукові методи потребують адаптації до специфіки галузі. Спеціальні методи є непридатними для вивчення зовнішнього середовища. Тому ефективно дослідження вимагає поєднання різних методів.

Вибір методів залежить від *мети* та *об'єкта* дослідження. Для вивчення стану розрахунків підходить інвентаризація. Для аналізу фінансової стійкості використовують коефіцієнти. Для прогнозування банкрутства застосовують моделювання. Дослідник має обґрунтувати

свій методологічний вибір. Це є ознакою професійної компетентності науковця.

2.3. Загальнонаукові методи в дослідженнях з обліку, аудиту та оподаткування: аналіз і синтез, індукція/дедукція, абстрагування, узагальнення, системний підхід.

Загальнонаукові методи становлять фундамент дослідницького інструментарію науковця. Вони є універсальними для більшості галузей знань. Ці методи безпосередньо відображають закони людського мислення. В обліку та аудиті вони використовуються постійно. Їх застосовують на всіх етапах наукової роботи. Вони забезпечують логічну обґрунтованість отриманих висновків.

Першим базовим методом є **аналіз**. Він передбачає уявний або реальний поділ об'єкта. Дослідник розчленовує ціле на складові частини. Це дозволяє детально вивчити структуру явища. В економіці ми аналізуємо окремі статті витрат. Також досліджуються конкретні показники фінансової звітності.

Протилежністю аналізу виступає метод **синтезу**. Він передбачає поєднання розрізнених частин. Дослідник створює з окремих елементів єдине ціле. Синтез відновлює єдність об'єкта пізнання. В обліку яскравим прикладом синтезу є баланс. Він узагальнює всю інформацію про активи підприємства.

Ці два методи нерозривно пов'язані між собою. Неможливо пізнати ціле без знання його частин. Неможливо зрозуміти частину без контексту цілого. У процесі дослідження аналіз і синтез чергуються. Аналіз дає необхідний матеріал для синтезу. Синтез перевіряє правильність проведеного аналізу.

Важливим методом пізнання є **індукція**. Вона забезпечує рух думки від часткового. Дослідник йде від окремих фактів до загального. Спочатку збираються одиничні дані про явища. Потім на їх основі робляться висновки. В аудиті це метод вибіркової перевірки документів.

Метод **дедукції** має зворотний напрямок руху думки. Дослідник спирається на загальне положення або правило. Він застосовує це знання до конкретного випадку. Це логіка застосування податкового

законодавства на практиці. Норма закону переноситься на окрему господарську операцію. Це забезпечує правову оцінку дій платника.

Індукція та дедукція взаємно доповнюють одна одну. Індукція дозволяє накопичувати нові емпіричні знання. Дедукція дозволяє їх перевіряти та застосовувати. Індуктивні висновки часто мають імовірнісний характер. Дедуктивні висновки є достовірними за умови істинності засновків. Разом вони формують логічний каркас дослідження.

Метод **абстрагування** полягає у уявному відволіканні. Дослідник свідомо ігнорує несуттєві властивості об'єкта. Увага фокусується лише на головних ознаках явища. Це дозволяє формувати чіткі наукові поняття. Поняття «товар» є абстракцією від фізичних властивостей. Воно відображає лише економічну сутність речі.

Процес **узагальнення** є логічним переходом на вищий рівень. Думка рухається від одиничного до загального. Встановлюються спільні властивості для цілого класу об'єктів. Це дозволяє групувати різноманітні економічні явища. В обліку це групування рахунків за класами. Узагальнення спрощує роботу з великими масивами даних.

Особливу роль відіграє **системний підхід** у дослідженнях. Він розглядає об'єкт як складну цілісну систему. Система складається з множини різнорідних елементів. Ці елементи знаходяться у постійних відносинах. Облік трактується саме як інформаційна система. Вона має свої входи, процеси та виходи.

Системний підхід вимагає вивчення всіх типів зв'язків. Досліджуються внутрішні зв'язки між частинами системи. Також аналізуються зовнішні зв'язки з середовищем. Будь-яка зміна в одній частині впливає на ціле. Зміна ставки податку впливає на чистий прибуток. Системність забезпечує комплексність наукового погляду.

2.4. Спеціальні (галузеві) методи: документальний аналіз, метод бухгалтерського моделювання, порівняльний аналіз, методи аудиторських процедур, податкове моделювання та оцінювання ризиків — приклади застосування.

Спеціальні методи складають основу фахового інструментарію в дослідженнях з обліку та аудиту. Вони відображають специфіку предмета цієї науки та її технологічні особливості. Ці методи не

використовуються в інших галузях у такому ж вигляді. Вони дозволяють трансформувати економічну інформацію у форму звітності. Головною метою їх застосування є забезпечення достовірності даних. Дослідник обирає конкретний метод залежно від поставленого завдання.

Документальний аналіз виступає базовим методом перевірки інформації. Він передбачає детальне вивчення первинних документів на предмет законності. Дослідник перевіряє наявність обов'язкових реквізитів та підписів. Цей метод дозволяє виявити фіктивні господарські операції. Прикладом є перевірка товарно-транспортних накладних під час аудиту запасів. Без документального підтвердження жодна операція не визнається дійсною.

Метод **бухгалтерського моделювання** базується на використанні системи рахунків. Він реалізується через принцип подвійного запису господарських операцій. Дослідник будує інформаційну модель стану підприємства на певну дату. Кожна зміна в активах автоматично відображається у пасивах. Прикладом застосування є кореспонденція рахунків при нарахуванні амортизації. Цей метод гарантує балансову рівність та цілісність системи.

Важливим інструментом є **порівняльний аналіз** показників діяльності. Він дозволяє оцінити зміни фінансового стану у динаміці. Дослідник зіставляє фактичні дані з плановими або нормативними. Також часто проводиться порівняння з даними попередніх періодів. Прикладом є аналіз темпів зростання чистого прибутку за три роки. Це дозволяє виявити позитивні або негативні тенденції розвитку.

Методи аудиторських процедур спрямовані на збір аудиторських доказів. До них належать інвентаризація, спостереження та запити. Інвентаризація дозволяє перевірити фактичну наявність матеріальних цінностей. Спостереження використовується для оцінки надійності системи внутрішнього контролю. Прикладом є присутність аудитора під час перерахунку готівки в касі. Ці процедури мінімізують ризик невиявлення суттєвих помилок.

Податкове моделювання набуває особливої актуальності в сучасних умовах. Цей метод передбачає розробку сценаріїв податкового навантаження. Дослідник розраховує вплив різних режимів оподаткування на фінансовий результат. Прикладом є порівняння загальної та спрощеної систем для конкретного бізнесу.

Метою є вибір найбільш оптимального та законного варіанту сплати податків. Це дозволяє підприємству законно зберегти обігові кошти.

Окремим важливим напрямом є **оцінювання ризиків** суттєвого викривлення. Цей процес відбувається на етапі планування аудиторської перевірки. Дослідник аналізує зовнішні та внутрішні фактори впливу на бізнес. Оцінюється ризик шахрайства або помилки персоналу. Прикладом є аналіз частоти зміни головного бухгалтера на підприємстві. Високий рівень ризику вимагає збільшення обсягу перевірки.

Всі спеціальні методи використовуються у тісному взаємозв'язку. Документальний аналіз надає дані для бухгалтерського моделювання. Результати моделювання перевіряються через аудиторські процедури. Порівняльний аналіз допомагає інтерпретувати отримані цифрові дані. Податкове моделювання базується на якісній обліковій інформації. Комплексне застосування методів забезпечує обґрунтованість наукових висновків.

Вибір правильного методу підтверджує кваліфікацію дослідника. У магістерській роботі необхідно чітко обґрунтувати цей вибір. Недостатньо просто перерахувати методи у вступі до роботи. Потрібно продемонструвати їх практичне застосування в основній частині. Кожен отриманий результат має бути підтверджений відповідною процедурою. Це є запорукою успішного захисту наукового дослідження.

2.5. Побудова методики дослідження: поєднання методів, обґрунтування валідності/надійності, вибір процедур і показників.

Побудова **методики дослідження** є творчим та архітектурним процесом наукової роботи. Під методикою розуміють сукупність правил, принципів та операцій. Вона розробляється індивідуально для вирішення конкретної наукової проблеми. Методика не є хаотичним набором інструментів. Вона являє собою впорядковану систему дій дослідника. Головною метою методики є отримання достовірного результату.

Ключовим принципом побудови є **поєднання методів** різного рівня. Дослідник не може обійтися одним ізольованим методом. Необхідно комбінувати загальнонаукові та спеціальні методи.

Емпіричні методи забезпечують збір первинної інформації. Теоретичні методи дозволяють її осмислити та узагальнити. Така комбінація забезпечує всебічне вивчення предмета дослідження.

В основі поєднання методів лежить логіка наукового пошуку. На етапі діагностики доцільно використовувати спостереження та бібліографічний метод. Для обробки даних підключаються методи аналізу та синтезу. Для підтвердження гіпотез застосовують моделювання або експеримент. Методи повинні доповнювати та перевіряти один одного. Це створює ефект синергії у науковому пізнанні.

Важливим етапом є **обґрунтування валідності** та надійності результатів. Валідність означає відповідність обраного методу вимірюваному показнику. Результати повинні точно відображати реальний стан об'єкта. Надійність гарантує стійкість отриманих даних при повторних вимірах. В обліку це досягається використанням перевірених джерел інформації. Дослідник має довести коректність своїх розрахунків.

Для забезпечення **достовірності** (надійності) використовуються принципи об'єктивності. Дослідник повинен максимально абстрагуватися від власних упереджень. Усі висновки мають спиратися на фактичні дані. Факти повинні бути перевірені на предмет точності. Будь-яке твердження потребує аргументації та доказів. Суб'єктивні оцінки без підтвердження знижують наукову цінність роботи.

Процес побудови методики включає **вибір процедур**. Процедура є складовою частиною або етапом методу. Це конкретна послідовність дій з обробки інформації. Наприклад, процедура вибірки документів для аудиту. Або процедура розрахунку коефіцієнта ліквідності. Чіткий опис процедур дозволяє іншим вченим відтворити дослідження.

Вибір **системи показників** є критичним для оцінки явищ. Показники можуть бути абсолютними або відносними. Вони мають кількісно характеризувати властивості об'єкта. В обліку та оподаткуванні це фінансові коефіцієнти. Дослідник відбирає лише ті показники, що відповідають меті. Зайві дані лише перевантажують дослідження.

Методика має бути гнучкою та адаптивною. У процесі роботи дослідник може коригувати набір методів. Це залежить від проміжних результатів аналізу. Якщо метод не дає очікуваної точності, його

замінюють. Також можливе вдосконалення існуючих методик. Це саме по собі може стати науковим результатом.

Опис методики є обов'язковим елементом вступу кваліфікаційної роботи. Студент повинен перерахувати використані методи. Необхідно пояснити, для вирішення яких завдань вони застосовувались. Це демонструє методологічну культуру автора. Відсутність опису методики вважається серйозним недоліком. Це може викликати зауваження під час захисту.

Завершується побудова методики перевіркою її ефективності. Отримані результати порівнюються з практикою. Якщо модель працює на реальних даних, методика вірна. Впровадження методики у діяльність підприємства є найкращим доказом. Це підтверджує практичну значущість дослідження. Саме це є кінцевою метою наукової роботи.

Питання для самостійного вивчення

1. Грантова діяльність та джерела фінансування наукових досліджень в Україні та ЄС [4, 33, 36].
2. Особливості застосування методу експертних оцінок у наукових роботах з аудиту [3, 24].
3. Наукова етика та культура ведення наукових дискусій [4, 9].

Питання для самоконтролю

1. Порівняйте індивідуальні та колективні форми організації наукової діяльності в обліку та аудиті.
2. У чому різниця між фундаментальними та прикладними дослідженнями, а також між ініціативними та замовними роботами?
3. Наведіть класифікацію методів наукового пізнання за рівнем пізнання (емпіричні та теоретичні).
4. Як застосовуються загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, системний підхід) у дослідженнях з обліку та оподаткування?
5. Охарактеризуйте спеціальні методи дослідження (документальний аналіз, бухгалтерське моделювання, податкове моделювання).

Тема 3. Вибір теми та постановка дослідження

Програмна анотація

- 3.1. Вибір теми дослідження: джерела формування наукової ідеї (практичні проблеми, нормативні зміни, наукові дискусії), критерії доцільності та обмеження теми.
- 3.2. Обґрунтування актуальності: підходи до доведення теоретичної й практичної значущості (для обліку, аудиту та оподаткування).
- 3.3. Формулювання мети, завдань і очікуваних результатів: вимоги до коректності, логічної узгодженості та вимірюваності.
- 3.4. Визначення об'єкта, предмета та меж дослідження: типові помилки й способи їх уникнення.
- 3.5. План (структура) наукової роботи: логіка побудови розділів, узгодження завдань із розділами, календарний план-графік виконання.

3.1. Вибір теми дослідження: джерела формування наукової ідеї (практичні проблеми, нормативні зміни, наукові дискусії), критерії доцільності та обмеження теми.

Первинним поняттям у будь-якому дослідженні є **наукова ідея**. Вона виступає формою відображення нового розуміння реальності у мисленні. Ідея базується на наявних знаннях та інтуїції вченого. Вона виявляє раніше не помічені закономірності в економіці. Це своєрідний стрибок думки за межі відомого. Без якісної ідеї неможливо сформулювати тему роботи.

Джерела формування ідей поділяються на декілька основних груп. Головним джерелом виступають **практичні потреби** суспільного життя. Виробництво постійно ставить перед наукою нові складні завдання. Також джерелом є логіка розвитку самої науки. Часто ідеї народжуються на стику різних галузей знань. Це дозволяє поглянути на старі проблеми по-новому.

Практичні проблеми є потужним стимулом для бухгалтерських досліджень. Підприємства стикаються з труднощами в обліку господарських операцій. Аудитори виявляють типові порушення або прогалини у контролі. Ці факти потребують наукового осмислення та вирішення. Дослідник аналізує реальні господарські ситуації на виробництві. Він шукає шляхи оптимізації облікових процесів.

Важливим джерелом тем є **нормативні зміни** у законодавстві. Держава постійно оновлює правила оподаткування та ведення обліку. Впровадження нових стандартів породжує невизначеність для практиків. Науковець має проаналізувати вплив цих змін на бізнес. Він розробляє методiku застосування нових правових норм. Це гарантує актуальність обраної теми дослідження.

Наукові дискусії також слугують джерелом зародження нових тем. У фаховій літературі часто існують суперечливі погляди. Різні вчені пропонують протилежні підходи до вирішення проблем. Дослідник вступає у цю полеміку зі своїми аргументами. Він намагається усунути існуючі теоретичні розбіжності. Це сприяє подальшому розвитку теорії науки.

Процес **вибору теми** вважається найвідповідальнішим етапом наукової роботи. Цей вибір визначає майбутню діяльність дослідника надовго. Вдала назва спрямовує зусилля студента у правильне русло. Помилка у виборі теми може призвести до невдачі. Тема має чітко відображати сутність наукової проблеми. Вона фіксує предмет майбутніх пошуків.

Існують чіткі **критерії доцільності** вибору конкретної теми. Першим критерієм є *актуальність* поставленої проблеми для галузі. Тема має бути важливою для сучасного стану економіки. Другим критерієм виступає *новизна* очікуваних результатів дослідження. Не варто досліджувати вже вирішені кимось питання. Робота повинна приносити нові знання у науку.

Ще одним критерієм є **перспективність** обраного напрямку досліджень. Тема не повинна втратити свою вагу найближчим часом. Також важлива можливість практичного застосування майбутніх результатів. Наукова розробка має приносити реальну користь підприємствам. Вона може сприяти вдосконаленню нормативної бази країни. Це підтверджує соціальну значущість праці науковця.

При виборі теми діють певні **обмеження** та правила. Тема повинна відповідати *здібностям та інтересам* самого дослідника. Особиста зацікавленість є запорукою успішного виконання роботи. Обрана методологія має відповідати реальним можливостям студента. Не варто братися за завдання непосильної складності. Це дозволяє уникнути розчарувань у процесі роботи.

Критичним обмеженням є фізична **доступність джерел інформації**. Дослідник повинен мати доступ до необхідних даних. Це стосується як літератури, так і фактичних матеріалів. Відсутність інформаційної бази унеможлиблює якісне проведення дослідження. Слід заздалегідь перевірити наявність доступу до звітності. Це вбереже від глухого кута в середині шляху.

Важливим фактором є наукові інтереси **керівника** обраної теми. Тема повинна відповідати профілю кафедри та керівника. Спільні інтереси сприяють плідній співпраці над роботою. Керівник зможе надати фахову допомогу лише у знайомій сфері. Ігнорування цього правила значно ускладнює комунікацію. Узгодження теми є обов'язковою процедурою.

3.2. Обґрунтування актуальності: підходи до доведення теоретичної й практичної значущості (для обліку, аудиту та оподаткування).

Обґрунтування актуальності є обов'язковою вимогою до вступу будь-якої наукової роботи. Цей елемент пояснює необхідність проведення дослідження саме у цей час. Актуальність визначається наявністю гострої проблемної ситуації. Вона вказує на суперечність між потребами практики та станом науки. Дослідник має переконливо довести важливість вирішення цієї суперечності. Без цього робота не має наукової цінності.

Текст обґрунтування зазвичай займає одну або дві сторінки. Він не повинен бути набором загальних фраз про економіку. Автор зобов'язаний показати глибоку обізнаність із станом проблеми. Необхідно критично охарактеризувати існуючі дослідження попередників. Це дозволяє чітко виділити невирішені питання у галузі. Такий підхід демонструє зрілість наукового мислення студента.

Теоретична значущість роботи полягає у внеску автора в розвиток науки. Вона визначається новизною отриманих теоретичних положень. Це може бути уточнення застарілого понятійного апарату. Часто це розробка нових наукових класифікацій об'єктів обліку. Теоретичні здобутки стають надійною базою для подальших розвідок. Вони розширюють межі наукового пізнання у спеціальності.

У сфері **обліку** теоретична значущість має свої специфічні особливості. Вона часто пов'язана з удосконаленням методології відображення операцій. Науковець може запропонувати нове трактування сутності активів чи зобов'язань. Важливим є усунення суперечностей у національних стандартах. Це дозволяє гармонізувати їх з міжнародними нормами. Теоретичні розробки формують фундамент для облікової політики держави.

Практична значущість показує можливість реального застосування результатів. Вона визначає цінність роботи безпосередньо для економіки країни. Результати мають сприяти вирішенню конкретних виробничих завдань підприємств. Це може бути покращення фінансового стану або інвестиційної привабливості. Практична цінність підтверджується довідками та актами впровадження. Це головний критерій корисності прикладного дослідження.

Практична значущість в обліку реалізується через конкретні методики. Дослідник розробляє нові форми внутрішніх первинних документів. Це можуть бути вдосконалені робочі плани рахунків для галузі. Часто пропонуються інструкції з комп'ютеризації облікових процесів. Такі розробки значно спрощують роботу практикуючих бухгалтерів. Вони підвищують точність та оперативність формування звітності.

Для **аудиту** актуальність доводиться через потребу в якісному контролі. Теоретична значущість тут стосується методів оцінки аудиторських ризиків. Практична сторона включає розробку тестів внутрішнього контролю. Це можуть бути внутрішні стандарти для аудиторської фірми. Важливим є створення методик виявлення фактів шахрайства. Це підвищує довіру користувачів до підтвердженої звітності.

В **оподаткуванні** актуальність завжди зумовлена змінами фіскальної політики. Теоретичні аспекти стосуються принципів та функцій адміністрування податків. Практична значущість полягає в оптимізації податкового навантаження суб'єктів. Дослідник може запропонувати алгоритми розрахунку окремих платежів. Це допомагає підприємствам уникати нарахування штрафних санкцій. Також це сприяє стабільному наповненню державного бюджету.

Логіка написання актуальності будується за принципом «звуження» проблеми. Спочатку описується загальна ситуація в економіці держави. Далі увага фокусується на проблемах конкретної галузі промисловості. Потім виділяється вузьке питання теми наукового дослідження. Автор вказує на недостатню розробленість цього питання наукою. Це логічно підводить читача до мети роботи.

Типовою помилкою студентів є надмірна глобалізація актуальності. Не варто писати про загальні світові кризи без прив'язки. Актуальність має стосуватися безпосередньо теми кваліфікаційної роботи. Також помилкою є відсутність власної думки автора тексту. Не можна просто цитувати чужі думки або закони. Текст має бути переконливим, авторським та аргументованим.

3.3. Формулювання мети, завдань і очікуваних результатів: вимоги до коректності, логічної узгодженості та вимірюваності.

Мета дослідження визначає кінцевий результат наукової праці. Вона відображає основну ідею та задум автора кваліфікаційної роботи. Мета завжди формулюється чітко, лаконічно та зрозуміло. Вона нерозривно пов'язана з назвою теми та об'єктом. Формулювання мети зазвичай починається дієслівними іменниками. Найчастіше використовують слова «розробка», «обґрунтування» або «удосконалення».

Мета знаходиться у жорсткій логічній залежності від об'єкта і предмета. Об'єкт визначає широку сферу реальності, що вивчається. Предмет звужує цю сферу до конкретних відносин або процесів. *Мета вказує, що саме треба зробити з предметом дослідження.* Коректне узгодження цих елементів забезпечує цілісність вступу. Невідповідність між ними вважається грубою методологічною помилкою.

Для досягнення поставленої мети визначаються конкретні **завдання**. Завдання - це послідовні кроки або етапи роботи дослідника. Вони конкретизують мету та розкривають її внутрішню структуру. Зазвичай науковець формулює 4–5 основних завдань. Кожне завдання часто відповідає окремому розділу або підрозділу роботи. Вирішення всіх завдань гарантує повне досягнення мети.

Формулювання завдань завжди починається з активних дієслів. Використовують слова «проаналізувати», «уточнити», «оцінити», «розробити». Слід уникати розмитих формулювань на кшталт «вивчити» або «ознайомитися». *Завдання передбачає отримання конкретного наукового результату, а не просто процес.* Послідовність завдань відображає логіку руху від теорії до практики.

Логіка завдань зазвичай відповідає структурі кваліфікаційної роботи. Перше завдання стосується теоретичного обґрунтування сутності проблеми. Друге завдання передбачає аналіз сучасного стану об'єкта дослідження. Третє завдання спрямоване на розробку конкретних рекомендацій. Це забезпечує плавний перехід від абстрактного до конкретного. Такий алгоритм є стандартним для кваліфікаційних досліджень.

Очікувані результати є конкретним продуктом інтелектуальної праці дослідника. Вони мають бути сформульовані чітко та піддаватися перевірці. Результати поділяються на теоретичні, методичні та прикладні. Вони повинні дзеркально відповідати поставленим завданням. Кожне вирішене завдання продукує свій специфічний результат. Сукупність цих результатів становить наукову новизну роботи.

Ключовою вимогою до результатів є їх **вимірюваність** та конкретність. Не можна обмежуватися загальними фразами про «покращення» або «розвиток». Автор зобов'язаний вказати, що саме було вдосконалено або запропоновано. Необхідно чітко визначити ступінь новизни кожного положення. Використовують конструкції «вперше», «удосконалено», «набуло подальшого розвитку». Це підтверджує особистий внесок автора в науку.

Типовою помилкою є підміна мети засобами її досягнення. Іноді завдання формулюються ширше, ніж сама мета дослідження. Трапляється, що результати не впливають із поставлених завдань. *Відсутність логічного зв'язку руйнує наукову цінність роботи.* Мета і результати мають співпадати за змістом. Це головний критерій якості побудови дослідження.

Коректність формулювань перевіряється на етапі захисту роботи. Державна екзаменаційна комісія оцінює відповідність висновків меті. *Логіка вступу є обличчям всієї наукової роботи.* Чіткі формулювання полегшують сприйняття матеріалу опонентами. Правильно

побудований науковий апарат гарантує успішний захист. Він свідчить про методологічну зрілість випускника.

3.4. Визначення об'єкта, предмета та меж дослідження: типові помилки й способи їх уникнення.

Об'єкт дослідження є первинною категорією у плануванні наукової роботи. Це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. Об'єкт існує об'єктивно, незалежно від свідомості дослідника. В економічних науках об'єктом часто виступають господарські системи. Для спеціальності «Облік і оподаткування» це зазвичай господарська діяльність підприємств. Визначення об'єкта задає загальне поле для наукового пошуку.

Предмет дослідження є вужчим поняттям, ніж об'єкт. Він міститься в межах об'єкта, як його складова частина. Предмет визначає той конкретний аспект, який вивчається. Саме на предмет спрямована основна увага науковця. В обліку предметом часто є організація або методика обліку. Предмет безпосередньо корелює з темою кваліфікаційної роботи. Фактично, тема дослідження розкриває його предмет.

Співвідношення об'єкта і предмета нагадує відношення загального і часткового. Об'єкт - це цілісна система, яку можна вивчати з різних боків. Предмет – це конкретний кут зору на цю систему. Один об'єкт може мати безліч предметів для дослідження. Наприклад, об'єктом є діяльність банку. Предметом може бути облік депозитів або аудит кредитів. Правильне розмежування цих понять є ключем до успішного дизайну роботи.

Межі дослідження окреслюють рамки, в яких проводиться робота. Вони можуть бути часовими, просторовими або змістовними. Часові межі вказують період, за який аналізуються дані. Просторові межі визначають коло підприємств або галузь економіки. Змістовні межі уточнюють, які питання не будуть розглядатися. Це захищає автора від звинувачень у неповноті дослідження.

Типовою помилкою є **ототожнення об'єкта і предмета**. Студенти часто дають їм однакові визначення. Це свідчить про нерозуміння структури наукового пізнання. Предмет не може бути рівним об'єкту за обсягом. Він завжди повинен бути вужчим і конкретнішим.

Уникнути цієї помилки допомагає правило «матрьошки». Предмет має бути частиною об'єкта, а не його копією.

Іншою поширеною помилкою є **розмитість меж об'єкта**. Іноді об'єкт формулюють надто широко. Наприклад, «економіка України» є занадто глобальним об'єктом. Для магістерської роботи слід обирати конкретніші процеси. Об'єкт має відповідати паспорту спеціальності. Не можна досліджувати технологічні процеси в економічній роботі. Це порушує принцип професійної відповідності.

Помилкою також вважається **невідповідність предмета темі**. Предмет дослідження має бути максимально наближеним до формулювання теми. Якщо тема про облік запасів, предмет не може стосуватися основних засобів. Розбіжність між ними дезорієнтує читача і рецензента. Тема фактично є словесним вираженням предмета. Кожне слово у визначенні предмета має бути виваженим.

Часто студенти ігнорують визначення **меж дослідження**. Це призводить до надмірного розширення обсягу роботи. Спроба охопити «все» зазвичай призводить до поверхневості. Необхідно чітко вказати, що саме залишається поза увагою. Наприклад, вказати, що досліджуються лише підприємства харчової промисловості. Це дозволяє зосередитись на глибокому аналізі конкретних проблем. Чіткі межі підвищують якість наукових висновків.

Щоб уникнути помилок, слід застосовувати **логічні перевірки**. Потрібно поставити питання «що я вивчаю?» (предмет) і «де я це вивчаю?» (об'єкт). Відповіді не повинні суперечити одна одній. Варто проконсультуватися з науковим керівником на етапі планування. Корисно також переглянути автореферати захищених дисертацій. Це допоможе зрозуміти усталені традиції формулювань у науковій школі.

Правильне визначення методологічного апарату є ознакою кваліфікації. Це перше, на що звертають увагу рецензенти. Помилки у вступі можуть зіпсувати враження від усієї роботи. Чіткість категорій свідчить про системне мислення автора. Це гарантує, що дослідження не вийде за рамки обраної теми. Логічна узгодженість є запорукою успішного захисту.

3.5. План (структура) наукової роботи: логіка побудови розділів, узгодження завдань із розділами, календарний план-графік виконання.

План наукової роботи виступає основним організуючим документом дослідника. Він являє собою спроектований порядок наукових дій. План відображає внутрішню структуру майбутнього дослідження. Він дозволяє систематизувати зібраний матеріал. Чіткий план полегшує процес написання тексту. Без нього робота втрачає логічну цілісність.

У науковій практиці розрізняють два види планів. Спочатку складається попередній **план-проспект**. Він містить лише загальні назви основних розділів. Цей документ визначає стратегічний напрям пошуку. Пізніше він трансформується у детальний **робочий план**. Робочий план містить перелік параграфів та підпунктів.

Структура кваліфікаційної роботи є стандартизованою. Вона обов'язково включає в себе вступ. Основна частина зазвичай складається з трьох розділів. Робота завершується загальними висновками. Також обов'язковими є список джерел та додатки. Обсяг основного тексту становить близько 90–100 сторінок.

Логіка побудови розділів підпорядкована принципу «від теорії до практики». Перший розділ завжди має теоретичний характер. У ньому розкривається економічна сутність об'єкта. Автор аналізує літературні джерела та погляди вчених. Також тут розглядається нормативно-правове регулювання питання. Це створює фундамент для подальшого аналізу.

Другий розділ носить розрахунково-аналітичний характер. Він присвячений оцінці сучасного стану проблеми. Дослідник використовує фактичні матеріали базового підприємства. Тут застосовуються методи економічного аналізу та аудиту. Автор виявляє недоліки в організації обліку. Цей розділ підтверджує актуальність обраної теми.

Третій розділ містить конструктивні пропозиції автора. Це **проектна частина** наукової роботи. Науковець пропонує шляхи вирішення виявлених проблем. Тут обґрунтовуються напрями вдосконалення обліку. Рекомендації повинні мати практичну цінність. Цей розділ демонструє кваліфікаційний рівень випускника.

Існує жорстка вимога щодо **узгодження завдань** із розділами. Кожне завдання у вступі має відображатися у структурі. Перше завдання зазвичай вирішується у першому розділі. Наступні завдання реалізуються в аналітичній частині. Заключні завдання відповідають проектному розділу. Невідповідність між завданнями і планом є помилкою.

Назви структурних частин мають свої правила. Назва розділу не може дублювати назву теми. Назва підрозділу не повинна повторювати назву розділу. Формулювання мають бути лаконічними та проблемними. Вони повинні відображати суть досліджуваного питання. План затверджується науковим керівником роботи.

Для організації часу складається **календарний план-графік**. Це документ із термінами виконання етапів. Він дисциплінує студента протягом навчального року. Графік охоплює період від вибору теми до захисту. У ньому вказуються дати подання окремих розділів. Контроль за графіком здійснює керівник.

Типовий графік включає діагностичний етап. Він передбачає вибір теми та опрацювання літератури. Далі йде етап збору фактичного матеріалу. Потім слідує написання та редагування тексту. Завершується графік попереднім захистом на кафедрі. Дотримання термінів гарантує вчасний допуск до захисту.

Питання для самостійного вивчення

1. Психологія наукової творчості та організація індивідуальної роботи дослідника (тайм-менеджмент) [8, 33].
2. Типові помилки при формулюванні робочої гіпотези дослідження [3, 27, 36].
3. Особливості обґрунтування тем прикладного характеру на замовлення підприємств [14, 15, 36].

Питання для самоконтролю

1. Які існують основні джерела формування наукової ідеї та критерії вибору теми магістерського дослідження?
2. Як правильно обґрунтувати актуальність теми та її теоретичну і практичну значущість?

3. Які вимоги висуваються до формулювання мети і завдань дослідження та як вони узгоджуються між собою?

4. У чому полягає відмінність між об'єктом та предметом дослідження? Наведіть приклади типових помилок при їх визначенні.

5. Як побудувати логічну структуру (план) кваліфікаційної роботи та узгодити її розділи із поставленими завданнями?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОТРИМАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Тема 4. Інформаційне забезпечення і теоретична база дослідження: міжнародні джерела та академічна доброчесність (цитування, посилання, список джерел)

Програмна анотація

- 4.1. Інформаційні ресурси дослідження в обліку, аудиті та оподаткуванні: нормативні, наукові, статистичні й корпоративні джерела; критерії якості, надійності та актуальності.
- 4.2. Міжнародний контекст інформаційної бази: міжнародні стандарти та регулятивні джерела (МСФЗ/IFRS, МСА/ISA та пов'язані матеріали) і принципи їх використання в дослідженні.
- 4.3. Пошук і відбір наукових публікацій у міжнародних базах даних: стратегія роботи зі Scopus і Web of Science (ключові слова, фільтри, цитованість/релевантність, відсів нерелевантних джерел).
- 4.4. Формування теоретичної бази: логіка побудови огляду літератури, порівняння концепцій і підходів, виокремлення наукової прогалини та формування аналітичної рамки дослідження.
- 4.5. Академічна доброчесність і цифрові інструменти керування джерелами: правила цитування/перефразування, оформлення посилань і списку джерел; використання бібліографічних менеджерів (Zotero, Mendeley) для коректного бібліографічного опису.

4.1. Інформаційні ресурси дослідження в обліку, аудиті та оподаткуванні: нормативні, наукові, статистичні й корпоративні джерела; критерії якості, надійності та актуальності.

Рівень розвитку науки значною мірою визначається якістю інформаційного забезпечення. Інформація виступає *теоретичним і експериментальним підґрунтям* для досягнення мети. Вона є головним доказом обґрунтованості наукових положень. Вирішення наукових проблем на 90% залежить від наявної інформації. Лише 10% успіху припадає на інтуїцію вченого. Тому збір джерел є критично важливим етапом.

Інформаційні ресурси поділяють на кілька видів за характером. Основним видом є *документальні джерела* інформації. Вони

зафіксовані на матеріальних носіях. Сюди відносять друковані видання та електронні документи. В обліку та аудиті робота базується саме на документах. Це забезпечує можливість багаторазового використання даних.

Фундаментом досліджень в обліку є **нормативні джерела**. До них належать закони України та укази Президента. Важливими є постанови Кабінету Міністрів та інструкції міністерств. Особливу роль відіграють *Національні та Міжнародні стандарти* (НП(С)БО та МСФЗ). Вони визначають методологічні засади обліку та аудиту. Ігнорування нормативних змін призводить до помилкових висновків.

Наукові джерела формують теоретичну базу дослідження. До них належать монографії та наукові збірники. Важливим джерелом є *наукові статті* у фахових виданнях. Також використовуються матеріали наукових конференцій. Особливу цінність мають дисертації та автореферати. Вони містять нові, раніше невідомі наукові факти.

Статистичні джерела забезпечують аналіз макроекономічного середовища. Це офіційні публікації Державної служби статистики України. Вони містять зведені дані про розвиток галузей економіки. Дослідник використовує статистичні щорічники та бюлетені. Це дозволяє оцінити тенденції та динаміку явищ. Порівняння з галузевими даними підвищує якість аналізу.

Корпоративні джерела складають емпіричну основу практичної частини. Це *фінансова та управлінська звітність* конкретних підприємств. Сюди входять первинні документи та облікові реєстри. Важливим документом є Наказ про облікову політику. Також аналізуються внутрішні регламенти та посадові інструкції. Ці дані підтверджують практичну значущість розробок.

Інформацію також класифікують на *первинну* та *вторинну*. Первинна інформація містить нові наукові відомості. Вона є результатом безпосередніх досліджень або спостережень. Вторинна інформація міститься в оглядах та реферативних журналах. Вона узагальнює та систематизує вже відомі дані. Для якісної роботи необхідне поєднання обох типів.

Ключовим критерієм якості джерел є їх **достовірність**. Інформація повинна адекватно відображати стан об'єкта. Дослідник зобов'язаний перевіряти надійність джерел. Дані з офіційних сайтів вважаються достовірними. Інформація з невідомих блогів потребує

критичної перевірки. Використання неперевіраних фактів є порушенням наукової етики.

Важливою вимогою є **актуальність** (своєчасність) інформації. Застарілі дані не можуть бути основою для рекомендацій. Нормативні акти мають використовуватися в останній редакції. Статистичні дані повинні охоплювати останні звітні періоди. Наукові статті мають відображати сучасний стан дискусій. Орієнтація на джерела 5–10 річної давнини знижує цінність роботи.

Критерій **релевантності** означає відповідність інформації темі. Необхідно відсіювати зайві дані. Інформаційний шум заважає зосередитися на головному. Дослідник повинен обирати лише ті факти, що стосуються предмета. Це забезпечує цілеспрямованість наукового пошуку. Вміння відбирати головне є ознакою кваліфікації.

4.2. Міжнародний контекст інформаційної бази: міжнародні стандарти та регулятивні джерела (МСФЗ/IFRS, MCA/ISA та пов'язані матеріали) і принципи їх використання в дослідженні.

В умовах глобалізації економіки **міжнародний контекст** дослідження стає вирішальним. Науковець не може обмежуватися лише національними джерелами. Сучасна наука вимагає аналізу світового досвіду. Міжнародні регулятивні документи формують універсальну мову бізнесу. Вони забезпечують зіставність результатів досліджень на глобальному рівні. Ігнорування цього контексту знижує цінність наукової роботи.

Основою міжнародної інформаційної бази є **Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ/IFRS)**. Ці документи розробляються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Вони визначають принципи визнання та оцінки активів. МСФЗ є еталоном для побудови національних систем обліку. Дослідник використовує їх для порівняльного аналізу. Це дозволяє виявити недоліки вітчизняного законодавства.

Для досліджень у сфері аудиту ключовими є **Міжнародні стандарти аудиту (MCA/ISA)**. Вони видаються Міжнародною федерацією бухгалтерів. Ці стандарти регламентують процес перевірки звітності. Вони описують процедури отримання

аудиторських доказів. Наукові роботи з аудиту базуються на цих нормах. Автор має аналізувати їх вплив на якість контролю.

Важливим елементом є *Концептуальна основа* фінансової звітності. Вона не є стандартом у прямому розумінні. Цей документ визначає мету та концепції звітності. Він описує якісні характеристики корисної інформації. Дослідники звертаються до Концептуальної основи для теоретичних узагальнень. Вона допомагає вирішувати спірні питання обліку.

До міжнародних джерел також належать **Директиви Європейського Союзу**. Вони є обов'язковими для країн-членів ЄС. Україна гармонізує своє законодавство з цими директивами. Дослідник вивчає ці документи для розуміння векторів реформ. Аналіз директив дозволяє прогнозувати зміни в обліку. Це особливо актуально в контексті євроінтеграції.

Принципи використання міжнародних стандартів вимагають **критичного підходу**. Не можна просто цитувати текст стандарту без аналізу. Необхідно розуміти економічну сутність закладених норм. Дослідник має оцінити доцільність їх застосування в Україні. Сліпе копіювання західних моделей може бути шкідливим. Наука потребує адаптації світового досвіду до національних реалій.

Важливим аспектом є робота з *офіційними перекладами* текстів. Оригінали стандартів публікуються англійською мовою. Часто виникають проблеми з точністю перекладу термінів. Науковець повинен звертатися до першоджерел для уточнення понять. Некоректний переклад може викривити зміст дослідження. Точність термінології є ознакою професіоналізму.

Міжнародні стандарти є *динамічною системою* знань. Вони постійно оновлюються та доповнюються новими положеннями. Дослідник зобов'язаний слідкувати за змінами на офіційних сайтах. Використання скасованих стандартів є грубою помилкою. Актуальність джерел перевіряється на дату написання роботи. Це гарантує відповідність результатів сучасному стану речей.

У списку літератури міжнародні джерела займають особливе місце. Вони можуть наводитися як мовою оригіналу, так і в перекладі. При використанні електронних версій вказується режим доступу. Обов'язково зазначається офіційний сайт організації-розробника. Це

дозволяє читачеві перевірити достовірність посилання. Правильне бібліографічне оформлення підтверджує академічну доброчесність.

Використання МСФЗ та МСА підвищує **практичну значущість** роботи. Багато українських підприємств вже звітують за міжнародними правилами. Рекомендації на основі МСФЗ є затребуваними бізнесом. Вони допомагають компаніям виходити на зовнішні ринки. Таке дослідження має реальну цінність для економіки. Воно сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни.

4.3. Пошук і відбір наукових публікацій у міжнародних базах даних: стратегія роботи зі Scopus і Web of Science (ключові слова, фільтри, цитованість/релевантність, відсів нерелевантних джерел).

Ефективна робота з міжнародними наукометричними базами є ознакою високої культури дослідника. Найавторитетнішими платформами у світі визнано **Scopus** та **Web of Science**. Вони індексують тисячі наукових журналів з жорсткою процедурою рецензування. Використання цих баз гарантує *достовірність та якість* джерел інформації. Доступ до них дозволяє відслідковувати найновіші світові тенденції. Це допомагає інтегрувати українську науку у глобальний простір.

Стратегія пошуку завжди починається з **формулювання ключових слів**. Оскільки бази є міжнародними, запити необхідно вводити англійською мовою. Слід використовувати професійну термінологію, прийняту в міжнародних стандартах (МСФЗ/МСА). Рекомендується застосовувати синоніми для розширення охоплення теми. Також варто використовувати логічні оператори для уточнення запиту. Це дозволяє знайти найбільш релевантні публікації за темою.

Після отримання первинних результатів застосовують **систему фільтрів**. Бази даних пропонують інструменти для звуження кола пошуку. Найпершим фільтром є обмеження за *роками публікації*. Для актуальності дослідження зазвичай обирають останні 3–5 років. Це відсіює застарілу інформацію, що втратила новизну. Також важливим є фільтр за *галуззю знань* (Subject Area).

Важливим етапом є відбір за типом документа. Для теоретичного огляду найкраще підходять **оглядові статті** (Review Articles). Вони

містять узагальнення існуючих концепцій та підходів. Для аналізу емпіричних даних обирають *дослідницькі статті* (Research Articles). Також можна фільтрувати джерела за мовою публікації. Проте ігнорування англomовних текстів значно звужує базу дослідження.

Критерій **цитованості** допомагає виявити найбільш впливові роботи. У базах Scopus та Web of Science можна сортувати список за кількістю цитувань (Cited by). Висока цитованість свідчить про авторитетність автора та визнання його ідей. Такі праці зазвичай містять фундаментальні положення теорії. Вони є обов'язковими для ознайомлення при написанні вступу. Однак нові статті можуть мати низьку цитованість через «молодість».

Оцінка **релевантності** джерела відбувається поетапно. Спочатку дослідник аналізує лише *назву публікації*. Якщо вона відповідає темі, переходять до читання *анотації* (Abstract). Анотація коротко розкриває мету, методи та результати статті. Це дозволяє швидко зрозуміти зміст без читання повного тексту. Лише після цього приймається рішення про завантаження повного файлу.

Відсів нерелевантних джерел є критичним для економії часу. Необхідно відразу виключати роботи з суміжних, але не дотичних галузей. Наприклад, термін «аудит» може зустрічатися у технічних науках. Також варто уникати статей з низькоякісних видань. Показником якості журналу є його кuartиль (Q1–Q4). Видання з низьким рейтингом можуть містити сумнівні дані.

Ефективним прийомом є метод **«снігової кулі»**. Знайшовши одну високоякісну статтю, слід переглянути її *список літератури*. Це дозволяє вийти на першоджерела та класичні праці. Також корисно переглянути, хто цитував цю статтю пізніше. Це показує розвиток наукової дискусії у часі. Такий підхід забезпечує глибину опрацювання теми.

Збереження знайденої інформації вимагає систематизації. Рекомендується використовувати бібліографічні менеджери для організації статей. Усі вибрані джерела мають бути *офіційними та доступними* для перевірки. При використанні матеріалів обов'язково фіксується DOI (цифровий ідентифікатор об'єкта). Це забезпечує стабільне посилання на електронний ресурс. Коректна робота з базами є запорукою академічної доброчесності.

4.4. Формування теоретичної бази: логіка побудови огляду літератури, порівняння концепцій і підходів, виокремлення наукової прогалини та формування аналітичної рамки дослідження.

Формування теоретичної бази є початковим етапом роботи над науковим дослідженням. Цей процес базується на глибокому опрацюванні інформаційних джерел. Інформація виступає теоретичним підґрунтям для досягнення мети. Вона фіксується у системі точних понять та тверджень. Теоретична база доводить обґрунтованість наукових положень. Без якісної теорії неможлива побудова прикладної моделі.

Логіка побудови огляду літератури не має бути хаотичною. Огляд не повинен перетворюватися на простий перелік прочитаних книг. Автор має систематизувати погляди різних вчених. Матеріал викладається від загальних питань до конкретних. Спочатку розглядають історію виникнення питання. Потім переходять до сучасного стану дискусій.

Ключовим елементом огляду є **порівняння концепцій і підходів**. Дослідник виявляє схожість та відмінність у поглядах авторів. Часто вчені дають різні визначення одним і тим самим поняттям. Необхідно згрупувати ці підходи за певними ознаками. Це дозволяє виявити суперечності у сучасній теорії. Саме суперечності є рушійною силою розвитку науки.

Важливим інструментом є **критичний аналіз літератури**. Критика - це спосіб оцінювання явища через виявлення суперечностей. Вона дозволяє визначити достовірність чужих тверджень. Критика не означає повне заперечення думок попередників. Вона допомагає відокремити істинні знання від помилкових. Критичний огляд готує ґрунт для власних висновків автора.

На основі аналізу відбувається **виокремлення наукової прогалини**. Дослідник повинен чітко відокремити *відоме від невідомого*. Відоме - це питання, що вже вирішені наукою. Невідоме - це та частина проблеми, що залишилася поза увагою. Локалізація невідомого у часі та просторі формує прогалину. Заповнення цієї прогалини стає метою дослідження.

Наукова прогалина трансформується у **проблему дослідження**. Проблема - це чітко сформульоване питання про невідоме. Вона передбачає вирішення складних теоретичних питань. Проблема виникає там, де старі методи вже не працюють. Вона окреслює основну ідею та спрямування роботи. Правильна постановка проблеми гарантує актуальність теми.

Формування аналітичної рамки передбачає уточнення термінології. Автор створює власний понятійний апарат для роботи. Він обирає конкретні визначення для ключових категорій. Це дозволяє уникнути двозначності у трактуванні результатів. Аналітична рамка задає межі теоретичного пошуку. Вона пов'язує теорію з обраною методологією.

Теоретична база стає фундаментом для **емпіричних досліджень**. Теоретичний рівень знання завжди передує практичному. Він забезпечує розуміння внутрішніх зв'язків об'єкта. Без теорії емпіричні дані залишаються набором цифр. Аналітична рамка допомагає правильно інтерпретувати факти. Це забезпечує цілісність наукової концепції.

Якість теоретичного огляду оцінюється за його глибиною. Поверхневий огляд свідчить про слабку підготовку студента. Відсутність посилань на сучасні джерела є недоліком. Огляд має демонструвати ерудицію дослідника. Він показує вміння автора працювати з інформацією. Це важливий критерій оцінювання кваліфікаційної роботи.

4.5. Академічна доброчесність і цифрові інструменти керування джерелами: правила цитування/перефразування, оформлення посилань і списку джерел; використання бібліографічних менеджерів (Zotero, Mendeley) для коректного бібліографічного опису.

Академічна доброчесність є фундаментальною вимогою до написання будь-якої наукової роботи. Вона базується на принципах чесності та поваги до інтелектуальної власності. Головним порушенням доброчесності вважається плагіат. Плагіат визначається як оприлюднення чужих творів під своїм іменем. Також сюди відносять

використання текстів без посилання на автора. Це крадіжка інтелектуального продукту іншого вченого.

Важливим елементом роботи з текстом є **правильне цитування**. Цитата дозволяє підтвердити власні думки авторитетними джерелами. Текст цитати має повністю відповідати оригіналу слово в слово. Цитата в тексті завжди береться в лапки. Якщо фрагмент надто довгий, дозволяється робити пропуски. Пропуски позначаються трьома крапками. Не можна змінювати зміст цитати на протилежний.

Часто дослідники використовують **перефразування** або непряме цитування. Це переказ думки іншого автора своїми власними словами. Текст у цьому випадку не береться в лапки. Проте посилання на джерело залишається суворо обов'язковим. Відсутність посилання при переказі є прихованим видом плагіату. Це створює ілюзію, що висловлена ідея належить вам. Кожна запозичена думка має бути атрибутована.

Оформлення **посилань у тексті** має чіткі технічні правила. Вони подаються у квадратних дужках одразу після згадки. Перша цифра вказує порядковий номер джерела у списку. Друга цифра позначає конкретну сторінку, звідки взято інформацію. Наприклад, запис [5, с. 20] є коректним посиланням на сторінку. Це дозволяє читачеві швидко знайти першоджерело перевірки. Посилання на загальний зміст книги подається без сторінок.

Список використаних джерел формується наприкінці наукової роботи. Він свідчить про глибину теоретичного опрацювання теми. Джерела розміщуються у порядку згадування або за алфавітом. Спочатку зазвичай подають законодавчі та нормативні акти. Далі йдуть наукові монографії, підручники та статті. Список має відповідати державним стандартам бібліографічного опису. Кількість джерел залежить від рівня роботи.

Коректний **бібліографічний опис** вимагає уваги до деталей. Необхідно вказати прізвище автора та повну назву праці. Зазначаються місце видання та назва видавництва. Обов'язковим є рік видання та загальна кількість сторінок. Для електронних ресурсів вказують режим доступу та дату звернення. Кожен знак пунктуації у описі має своє значення. Помилка в описі ускладнює ідентифікацію джерела.

Сучасні цифрові інструменти допомагають автоматизувати роботу з джерелами. **Бібліографічні менеджери** (типу Zotero або

Mendeley) спрощують систематизацію. Вони дозволяють зберігати метадані знайдених статей в особистій базі. Програми автоматично генерують посилання згідно з обраним стилем. Це мінімізує технічні помилки при ручному наборі списку. Використання таких програм підвищує культуру наукової праці.

Для контролю доброчесності використовуються спеціальні сервіси. Програми типу ***StrikePlagiarism*** сканують роботу на наявність запозичень. Вони порівнюють текст із мільйонами інтернет-джерел та баз. Програма показує відсоток оригінальності та виділяє схожі фрагменти. Це допомагає автору виправити ненавмисний плагіат перед захистом. Високий відсоток збігів блокує допуск до захисту роботи.

Порушення правил цитування тягне за собою серйозну **відповідальність**. Студента можуть відрахувати з університету за академічну недоброчесність. Виявлення плагіату у дисертації призводить до позбавлення наукового ступеня. Це завдає непоправного удару по репутації науковця. Авторське право захищає результати творчої діяльності від крадіжок. Дотримання етичних норм є обов'язком кожного дослідника.

Питання для самостійного вивчення

1. Захист права інтелектуальної власності та авторського права в цифрову епоху [21, 22, 33].
2. Відкрита наука (Open Science) та рух відкритого доступу (Open Access): можливості для дослідника [1, 4].
3. Порівняльна характеристика наукометричних баз даних Scopus, Web of Science та Google Scholar [1, 23, 36].

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні види інформаційних ресурсів в обліку та аудиті (нормативні, наукові, статистичні, корпоративні).
2. Яка роль міжнародних стандартів (МСФЗ, МСА) та директив ЄС у формуванні інформаційної бази дослідження?
3. Опишіть стратегію пошуку наукових публікацій у базах Scopus та Web of Science: робота з ключовими словами та фільтрами.

4. Як правильно формувати огляд літератури, виокремлювати наукову прогалину та будувати аналітичну рамку?

5. Які принципи академічної доброчесності необхідно дотримуватися при роботі з джерелами та як уникати плагіату?

Тема 5. Формування конструктивної складової та наукової новизни

Програмна анотація

5.1. Конструктивна складова дослідження: сутність і типи результатів (пропозиції, методичні підходи, моделі, алгоритми, рекомендації) та вимоги до їх обґрунтованості.

5.2. Наукова новизна: рівні та форми прояву (удосконалено, набуло подальшого розвитку, запропоновано вперше); критерії відмежування від відомих рішень.

5.3. Формулювання положень наукової новизни та практичної значущості: вимоги до доказовості й конкретизації результатів, типові помилки у формулюваннях.

5.4. Апробація результатів і представлення проміжних напрацювань: форми (конференції, семінари, публікації, впровадження), вимоги до підтвердження апробації.

5.1. Конструктивна складова дослідження: сутність і типи результатів (пропозиції, методичні підходи, моделі, алгоритми, рекомендації) та вимоги до їх обґрунтованості.

Конструктивна складова виступає основним результатом наукового пошуку магістра. Вона являє собою сукупність нових рішень поставленої проблеми. Ця частина роботи трансформує дослідження з описового у прикладне. Саме тут автор демонструє свій особистий внесок у науку. Конструктивна складова містить відповідь на питання «що робити?». Без неї робота втрачає кваліфікаційний статус.

Наукові результати можуть мати різну форму втілення. Найчастіше в обліку та аудиті вони представлені як **пропозиції**. Пропозиції - це конкретні ідеї щодо вдосконалення об'єкта. Вони

спрямовані на усунення виявлених недоліків. Пропозиції можуть стосуватися змін у нормативних документах. Вони завжди мають конкретного адресата та мету.

Більш складним типом результату є **методичні підходи**. Це сукупність принципів і методів вирішення задачі. Методичний підхід змінює загальну логіку дій фахівця. Наприклад, це може бути новий підхід до оцінки активів. Або удосконалений порядок проведення інвентаризації. Методичні підходи впливають на організацію всього облікового процесу.

Важливим інструментом пізнання є розробка **моделей**. Модель спрощено відтворює головні характеристики реального об'єкта. Вона дозволяє прогнозувати поведінку економічної системи. В аудиті використовуються моделі оцінки ризиків суттєвого викривлення. В оподаткуванні моделюють вплив ставок на прибуток. Модель дає можливість експериментувати з даними без ризику.

Для деталізації процесів розробляються **алгоритми**. Алгоритм - це чітка послідовність дій для досягнення результату. Він має вигляд покрокової інструкції для виконавця. Алгоритми є основою для автоматизації обліку. Вони не допускають двозначного тлумачення операцій. Правильно побудований алгоритм гарантує точність розрахунків.

Практичним втіленням результатів є **рекомендації**. Вони пояснюють порядок впровадження нових розробок. Рекомендації містять поради щодо використання методик. В аудиторському звіті рекомендації надаються управлінському персоналу. Вони спрямовані на покращення системи внутрішнього контролю. Рекомендації повинні бути економічно доцільними та реалістичними.

Головною вимогою до результатів є їх **обґрунтованість**. Кожне нове положення потребує вагомих доказів. Дослідник не може спиратися лише на власну думку. Необхідно наводити аргументи та факти на користь пропозиції. Обґрунтування базується на логіці та розрахунках. Переконливість доказів оцінюється під час захисту роботи.

Важливим аспектом обґрунтованості є **валідність** результатів. Валідність означає придатність методу для вимірювання явища. Запропонована модель має відповідати реальним економічним умовам. Якщо методика працює лише в теорії, вона невалідна. Результати

повинні адекватно відображати стан підприємства. Валідність перевіряється шляхом тестування на практичних даних.

Забезпечення **надійності** даних є критичною умовою. Джерела інформації мають бути офіційними та перевіреними. Розрахунки не повинні містити математичних помилок. Надійність означає можливість повторення результату іншим дослідником. Випадкові результати не мають наукової цінності. Надійність формує довіру до висновків автора.

Підтвердженням обґрунтованості виступає **апробація** результатів. Це процес оприлюднення та критичного обговорення праці. Апробація відбувається на наукових конференціях та семінарах. Публікація статей також є формою апробації. Критика колег допомагає виявити слабкі місця. Апробація свідчить про визнання результатів спільнотою.

Найвищим рівнем доказовості є **впровадження** у практику. Це реальне використання розробок у діяльності підприємств. Впровадження підтверджується відповідними актами або довідками. Воно демонструє практичну значущість конструктивної складової. Результат вважається обґрунтованим, якщо він приносить користь. Це кінцева мета будь-якого прикладного дослідження.

5.2. Наукова новизна: рівні та форми прояву (удосконалено, набуло подальшого розвитку, запропоновано вперше); критерії відмежування від відомих рішень.

Наукова новизна є ключовою характеристикою результатів дисертаційного або магістерського дослідження. Вона визначає ступінь оригінальності та унікальності отриманих автором даних. Новизна свідчить про особистий внесок дослідника у розвиток науки. Це не просто оновлення інформації, а приріст нових знань. Вона показує відмінність результатів від уже відомих положень. Без чітко сформульованої новизни робота не допускається до захисту.

У вітчизняній практиці прийнято виділяти **три рівні** наукової новизни. Вони відображають масштаб та глибину перетворень об'єкта дослідження. Найвищим рівнем є формулювання *«запропоновано вперше»*. Середній рівень позначається конструкцією *«удосконалено»*.

Третій рівень описується словами *«набуло подальшого розвитку»*. Така градація дозволяє експертам швидко оцінити вагу кожного результату.

Рівень **«запропоновано вперше»** означає створення принципово нових теоретичних положень. Це результати, які не мали аналогів у попередніх дослідженнях взагалі. В обліку це може бути розробка нової концепції або теорії. Часто це введення до наукового обігу нових категорій. Для магістерської роботи цей рівень є досить складним. Він частіше зустрічається у докторських дисертаціях.

Формулювання **«удосконалено»** є найбільш поширеним у кваліфікаційних роботах магістрів. Воно свідчить про якісні зміни у вже відомих методиках. Автор бере існуючий метод і адаптує його до специфічних умов. Наприклад, це може бути модифікація плану рахунків для певної галузі. Результат має бути ефективнішим або точнішим за існуючі аналоги. Тут важливо показати конкретну модернізацію інструментарію.

Рівень **«набуло подальшого розвитку»** стосується часткових змін у теорії. Це уточнення окремих положень або визначень понять. Автор розширює сферу застосування відомих методів на нові об'єкти. Наприклад, використання традиційних аудиторських процедур для ІТ-компаній. Цей рівень часто стосується систематизації та класифікації явищ. Він підтверджує правильність існуючих теорій на нових фактах.

Формулювання пунктів новизни будується за чіткою логічною **конструкцією**. Спочатку вказується рівень новизни однією зі стандартних фраз. Далі йде назва самого результату (методика, модель, алгоритм). Після цього пояснюється сутність запропонованих змін (що саме зроблено). Завершується фраза вказівкою на практичне значення (*«що дозволило підвищити...»*). Така структура забезпечує однозначне розуміння досягнень.

Головним критерієм визнання новизни є **відмежування від відомих рішень**. Автор зобов'язаний порівняти свій результат із працями попередників. Використовується зворот *«на відміну від існуючих підходів...»*. Необхідно вказати, які саме недоліки старого методу було усунуто. Якщо відмінність не сформульована, новизна вважається недоведеною. Плагіат або копіяція відомих фактів новизною не є.

Типовою помилкою є підміна наукової новизни **новизною фактів**. Констатація зміни ставки податку не є науковою новизною. Це

лише фіксація зміни у законодавстві. Також не є новизною опис історії питання. Новизна має бути продуктом інтелектуальної праці автора. Вона повинна містити елемент творчості та аналітики.

Пункти наукової новизни розміщуються у **Вступі** роботи. Вони повинні повністю корелювати з висновками розділів. Кожен пункт новизни має випливати з вирішеного завдання. Зазвичай у магістерській роботі формулюють 2–3 пункти новизни. Вони виносяться на захист як основні здобутки автора. Саме за ними комісія визначає кваліфікацію випускника.

5.3. Формулювання положень наукової новизни та практичної значущості: вимоги до доказовості й конкретизації результатів, типові помилки у формулюваннях.

Наукова новизна є головним критерієм якості магістерської роботи. Вона відображає особистий внесок автора у розробку теми. Це не просто переказ відомих фактів. Новизна фіксує приріст нового наукового знання. Формулювання новизни вимагає максимальної точності та лаконічності. Кожне слово у реченні має нести смислове навантаження.

Існує усталена структура формулювання пунктів новизни. Вона складається з чотирьох обов'язкових елементів конструкції. Спочатку вказується **рівень новизни** (вперше, удосконалено, набуло подальшого розвитку). Далі називається конкретний **об'єкт перетворення** (модель, методика, поняття). Потім розкривається **сутність змін** (за рахунок чого це досягнуто). Завершується фраза вказівкою на **ефект** (для чого це зроблено).

Вимога **конкретизації** результатів є критичною для визнання роботи. Не можна використовувати розмиті фрази загального характеру. Формулювання повинні бути прив'язані до предмета дослідження. Слід уникати слів «було розглянуто» або «досліджено». Це опис процесу роботи, а не її наукового результату. Результат завжди виражається іменником, наприклад «класифікація» або «алгоритм».

Доказовість новизни базується на порівнянні з аналогами. Автор зобов'язаний зіставити свій результат з працями попередників. Використовується стандартний зворот «*на відміну від існуючих підходів*». Необхідно чітко вказати переваги запропонованого рішення.

Це може бути розширення функцій або підвищення точності розрахунків. Без такого порівняння новизна виглядає декларативною та необґрунтованою.

Практична значущість визначає прикладну цінність отриманих результатів. Вона показує можливість реалізації розробок у реальній економіці. Наукові результати не повинні залишатися лише теорією. Вони мають вирішувати конкретні виробничі проблеми підприємств. В обліку це часто проекти внутрішніх інструкцій або положень. Практична цінність тісно пов'язана з конструктивною складовою роботи.

При формулюванні практичної значущості вказують **сферу застосування**. Слід перерахувати конкретні організації або галузі економіки. Автор зазначає перелік документів, які ним розроблено. Це можуть бути методичні рекомендації для внутрішніх аудиторів. Також це можуть бути нові форми управлінської звітності. Формулювання має бути реалістичним та документально підтвердженим.

Найкращим доказом практичної значущості є **впровадження результатів**. Воно підтверджується офіційними актами від підприємств або установ. У акті вказується тема розробки та отриманий ефект. Ефект може бути економічним у вигляді економії коштів. Також ефект буває соціальним або організаційним. Наявність документів про впровадження високо цінується екзаменаційною комісією.

Типовою помилкою є підміна наукового результату **процесом дослідження**. Студенти часто пишуть про те, що вони робили в роботі. Наприклад, формулювання «проаналізовано стан розрахунків на підприємстві» є помилковим. Це не є науковою новизною, це лише етап роботи. Новизною може бути лише виявлена закономірність або тенденція. Результат має бути продуктом інтелектуального синтезу автора.

Іншою поширеною помилкою є видавання **законодавчих змін** за новизну. Констатація нових ставок податків не є науковим досягненням. Це просто знання чинного законодавства та нормативної бази. Наукова новизна передбачає авторську переробку та інтерпретацію інформації. Автор має пропонувати власне бачення вирішення проблеми. Просте переписування законів у пунктах новизни є неприпустимим.

Також помилкою вважається **невідповідність** новизни поставленим завданням. Кожен пункт новизни має впливати з вирішеного завдання у вступі. Якщо завдання звучало «удосконалити методику», то і результат має бути про це. Розрив між завданнями та результатами порушує логіку дослідження. Усі елементи вступу повинні утворювати єдину систему. Ця узгодженість перевіряється рецензентом у першу чергу.

5.4. Апробація результатів і представлення проміжних напрацювань: форми (конференції, семінари, публікації, впровадження), вимоги до підтвердження апробації.

Апробація результатів дослідження є обов'язковим етапом виконання магістерської роботи. Цей процес передбачає публічне представлення отриманих наукових здобутків для їх критичного оцінювання. Метою апробації є перевірка істинності теоретичних положень та практичних рекомендацій автора. Вона дозволяє виявити спірні моменти або помилки ще до моменту офіційного захисту. Апробація підтверджує, що результати стали надбанням наукової спільноти, а не залишилися приватною думкою студента.

Найпоширенішою формою апробації є участь у **наукових конференціях** різного рівня. Студенти презентують свої ідеї у формі усних доповідей або стендових презентацій. За результатами конференцій зазвичай видаються збірники матеріалів. Публікація *тез доповідей* є документальним підтвердженням участі. Це дозволяє зафіксувати авторство на певні наукові ідеї. Участь у міжнародних конференціях цінується вище, ніж у внутрішньовузівських.

Важливою формою представлення проміжних напрацювань є виступи на **наукових семінарах**. Це може відбуватися в рамках роботи студентських наукових гуртків або засідань кафедри. Такий формат дозволяє отримати фахові поради від викладачів та колег у робочій атмосфері. Попередній захист роботи на кафедрі також є формою апробації. Він виступає фінальним фільтром перед допуском до офіційного захисту в Екзаменаційній комісії.

Більш серйозною формою апробації є **наукові публікації** у фахових виданнях. Стаття вимагає глибокого теоретичного аналізу та завершеності думки. На відміну від тез, стаття має розгорнуту

структуру та більший обсяг. Публікація статті свідчить про високий рівень підготовки магістра. Часто наявність однієї статті або тез є формальною вимогою для допуску до захисту. Це демонструє здатність автора вести наукову дискусію.

Вищою формою апробації прикладних досліджень є **впровадження** результатів у практику. Це реальне використання розроблених методик, алгоритмів чи інструкцій у діяльності підприємств. Впровадження доводить практичну цінність та життєздатність наукових пропозицій. Воно перетворює науковий текст на реальний інструмент підвищення ефективності бізнесу. Результати також можуть бути впроваджені у навчальний процес університету.

Існують чіткі **вимоги до підтвердження факту апробації**. Для конференцій та публікацій доказом слугують ксерокопії опублікованих матеріалів. Необхідно надати копію титульної сторінки збірника та змісту. Також додається сторінка з повним текстом тез або статті автора. Ці копії підшиваються у розділ «Додатки» магістерської роботи. Без документального підтвердження посилання на апробацію не зараховуються.

Підтвердження впровадження оформлюється спеціальним документом - **довідкою (актом) про впровадження**. Документ складається на офіційному бланку підприємства. Він повинен містити підпис керівника та мокру печатку організації. У тексті довідки обов'язково вказується тема розробки та отриманий ефект. Ефект може бути економічним або соціальним. Оригінал довідки подається до комісії, а копія додається до роботи. Це є вагомим аргументом для підвищення оцінки за дослідження.

Питання для самостійного вивчення

1. Комерціалізація результатів наукових досліджень: від ідеї до стартапу [33].
2. Патентний пошук та оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності в обліку (комп'ютерні програми, методики) [21, 33].
3. Порядок державної реєстрації науково-дослідних робіт (НДР) [10, 36].

Питання для самоконтролю

1. Що таке конструктивна складова дослідження та які існують типи наукових результатів (пропозиції, моделі, методики)?
2. Як визначається наукова новизна та які виділяють її рівні («вперше», «удосконалено», «набуло подальшого розвитку»)?
3. Які вимоги ставляться до формулювання пунктів наукової новизни та які типові помилки допускають студенти?
4. У чому полягає практична значущість роботи та як вона підтверджується (довідки про впровадження)?
5. Які існують форми апробації результатів дослідження (конференції, публікації) та вимоги до їх підтвердження?

Тема 6. Інструментарій аналітичних досліджень у кваліфікаційній роботі

Програмна анотація

- 6.1. Аналітична частина кваліфікаційної роботи: мета, завдання, вибір об'єкта аналізу та системи показників.
- 6.2. Методи економіко-статистичного аналізу в дослідженнях з обліку, аудиту та оподаткування: групування, середні величини, індекси, аналіз динаміки й структури.
- 6.3. Факторний і порівняльний аналіз: прийоми оцінювання впливу факторів, зіставлення (бенчмаркінг) та інтерпретація причинно-наслідкових зв'язків.
- 6.4. Моделювання та прогнозування для аналітичних висновків: побудова моделей, сценарний підхід, перевірка чутливості результатів до припущень.

6.1. Аналітична частина кваліфікаційної роботи: мета, завдання, вибір об'єкта аналізу та системи показників.

Аналітична частина кваліфікаційної роботи, яка зазвичай становить другий розділ магістерської дисертації, є містком між теорією та практичними пропозиціями. Вона базується на фактичних

матеріалах конкретного підприємства або групи підприємств. Головною **метою** цієї частини є глибока діагностика сучасного стану досліджуваної проблеми. Дослідник повинен не просто констатувати факти, а виявити причини негативних явищ та резерви зростання. Аналітична частина слугує доказовою базою для обґрунтування необхідності змін, які будуть запропоновані у третьому розділі.

Реалізація мети здійснюється через виконання конкретних **завдань**. До них належить надання організаційно-економічної характеристики базового підприємства. Важливим завданням є оцінка діючої практики обліку, аудиту чи оподаткування на предмет відповідності стандартам. Дослідник має виявити «вузькі місця» в управлінні ресурсами чи процесами. Також завданням є проведення фінансового аналізу для визначення стійкості бізнесу. Виконання цих завдань дозволяє сформулювати перелік проблем, що потребують вирішення.

Критично важливим етапом є **вибір об'єкта аналізу**. Об'єктом виступає конкретний суб'єкт господарювання, на матеріалах якого виконується робота. Підприємство повинно мати типові для галузі характеристики та достатній обсяг інформації. Необхідно забезпечити доступ до фінансової звітності мінімум за три останні роки. Це дозволяє прослідкувати динаміку показників та уникнути випадкових висновків. Від правильного вибору об'єкта залежить репрезентативність отриманих результатів.

Для проведення дослідження формується обґрунтована **система показників**. Вона залежить від теми роботи та специфіки галузі. Система включає **абсолютні показники** (виручка, прибуток, вартість активів), які характеризують масштаби діяльності. Також використовуються **відносні показники** (коефіцієнти рентабельності, ліквідності, оборотності), що показують ефективність роботи. Важливо використовувати не хаотичний набір цифр, а логічно взаємопов'язану систему індикаторів.

При роботі з показниками ключову роль відіграє їх **порівнянність**. Необхідно аналізувати дані у порівнянних цінах, нівелюючи інфляційний вплив. Слід застосовувати горизонтальний аналіз для вивчення темпів росту та вертикальний аналіз для оцінки структури. Обов'язковим є порівняння фактичних значень із

плановими або нормативними. Таке зіставлення дозволяє оцінити якість виконання управлінських рішень.

Якість аналітичної частини залежить від використання **факторного аналізу**. Дослідник повинен визначити, які саме чинники вплинули на зміну результативного показника. Це дозволяє виявити як позитивний, так і негативний вплив окремих факторів. Наприклад, зміна прибутку може бути викликана ростом цін або падінням обсягів продажу. Розуміння цих зв'язків є основою для розробки ефективних управлінських рекомендацій у майбутньому.

6.2. Методи економіко-статистичного аналізу в дослідженнях з обліку, аудиту та оподаткування: групування, середні величини, індекси, аналіз динаміки й структури.

Методи економіко-статистичного аналізу є незамінним інструментарієм для обробки великих масивів облікової інформації. Вони дозволяють виявити кількісні закономірності у розвитку економічних явищ. Ці методи забезпечують перехід від хаотичних первинних даних до впорядкованої системи знань. В аудиті та податковому контролі вони допомагають оцінити типовість або аномальність господарських операцій. Використання статистики підвищує об'єктивність наукових висновків.

Фундаментальним методом обробки даних є **групування**. Воно передбачає розчленування сукупності даних на групи за певною суттєвою ознакою. Це дозволяє вивчити структуру сукупності та взаємозв'язки між явищами. В обліку застосовують *типологічне групування* для розділення різнорідних явищ (наприклад, групування активів на необоротні та оборотні). Також використовують *структурне групування* для вивчення складу однорідних сукупностей (наприклад, групування дебіторської заборгованості за строками виникнення). *Аналітичне групування* дозволяє виявити взаємозв'язок між факторною та результативною ознаками.

Для узагальнення характеристик сукупності використовують **середні величини**. Вони відображають типовий рівень ознаки, абстрагуючись від випадкових відхилень. Найчастіше застосовується *середня арифметична* (проста або зважена). Вона необхідна для розрахунку середньої заробітної плати або середньої ціни реалізації.

Для аналізу моментних рядів динаміки (наприклад, залишків на рахунках на певні дати) використовується *середня хронологічна*. Важливою умовою застосування середніх є якісна однорідність сукупності, інакше середня буде фіктивною.

Важливим інструментом порівняння є **індекси**. Це відносні величини, що характеризують зміну явища у часі або просторі. Інденси дозволяють зіставити непорівнянні у фізичному вимірі величини. *Індивідуальні інденси* характеризують зміну одного елемента (наприклад, ціни на конкретний товар). *Зведені (агрегатні) інденси* показують зміну складної сукупності (наприклад, загального обсягу продажів). Індексний метод широко застосовується у факторному аналізі для оцінки впливу цін та фізичного обсягу на виручку.

Базовим методом діагностики фінансового стану є **аналіз динаміки**. Він передбачає розрахунок показників зміни явища у часі (горизонтальний аналіз).

6.3. Факторний і порівняльний аналіз: прийоми оцінювання впливу факторів, зіставлення (бенчмаркінг) та інтерпретація причинно-наслідкових зв'язків.

Факторний аналіз є вищим пілотажем в аналітичних дослідженнях. Він дозволяє перейти від простої констатації фактів до розуміння їх глибинних причин. Цей метод спрямований на кількісне вимірювання впливу окремих чинників (аргументів) на зміну результативного показника (функції). В обліку та аудиті найчастіше використовуються детерміновані моделі, де зв'язок між факторами є функціональним. Наприклад, виручка є добутком ціни та кількості проданої продукції. Метою аналізу є визначення того, яку частку приросту виручки отримано за рахунок інфляційного росту цін, а яку - за рахунок реального розширення збуту.

Найпоширенішим прийомом факторного аналізу є **метод ланцюгових підстановок**. Суть методу полягає у послідовній заміні планового (базисного) значення кожного фактора на його фактичне значення. При цьому дотримується принцип «*ceteris paribus*» - інші фактори залишаються незмінними. Різниця між результатами двох послідовних розрахунків показує вплив того фактора, який

замінювався. Цей метод є універсальним і може застосовуватися для будь-яких типів мультиплікативних моделей.

Спрощеною модифікацією ланцюгових підстановок є **метод абсолютних різниць**. Він дозволяє розрахувати вплив факторів швидше, оперуючи відразу відхиленнями (різницями) факторних ознак. Вплив фактора визначається множенням відхилення цього фактора на базисне або фактичне значення іншого фактора залежно від черговості. Цей прийом є зручним в аудиті для експрес-оцінки причин відхилень у звітності. Проте він вимагає суворого дотримання порядку розташування факторів у формулі: від кількісних до якісних.

Порівняльний аналіз виходить за межі вивчення лише внутрішніх даних підприємства. Сучасною формою порівняння є **бенчмаркінг**. Це процес зіставлення показників діяльності компанії з еталонними значеннями. Еталоном можуть виступати показники найкращих конкурентів у галузі або середньогалузеві індикатори. Бенчмаркінг дозволяє зрозуміти ринкову позицію підприємства. Він відповідає на питання: «Чи працюємо ми краще за інших?». В податковому аналізі порівнюють податкове навантаження підприємства із середнім показником по галузі для виявлення ризиків перевірок.

Кінцевим етапом будь-якого розрахунку є **інтерпретація причинно-наслідкових зв'язків**. Сама по собі цифра впливу фактора не несе управлінської цінності без логічного пояснення. Дослідник має пов'язати отримані розрахунки з реальними подіями на підприємстві. Необхідно розрізняти *екстенсивні фактори* (збільшення ресурсів) та *інтенсивні фактори* (підвищення ефективності). Якщо приріст виробництва досягнуто лише за рахунок збільшення кількості робітників, це екстенсивний шлях. Якщо ж за рахунок росту продуктивності праці - це інтенсивний, якісний розвиток. Саме така інтерпретація є основою для наукових висновків і пропозицій.

6.4. Моделювання та прогнозування для аналітичних висновків: побудова моделей, сценарний підхід, перевірка чутливості результатів до припущень.

Моделювання у наукових дослідженнях з обліку та аудиту дозволяє перейти від фіксації минулих подій до передбачення

майбутнього. Це процес створення спрощеного образу об'єкта (моделі), який відображає його найсуттєвіші властивості. Модель замінює реальний об'єкт у процесі дослідження. Це дозволяє проводити експерименти, які неможливі у реальному житті. В економіці найчастіше використовуються математичні моделі, що описують залежність фінансових результатів від ресурсів та управлінських рішень. Побудова адекватної моделі є ознакою високого наукового рівня магістерської роботи.

Найпоширенішим інструментом моделювання є **кореляційно-регресійний аналіз**. Він дозволяє встановити форму та тісноту зв'язку між факторами. Дослідник будує рівняння регресії ($y = a + bx$), де x - це факторна ознака (наприклад, витрати на рекламу), а y - результативна ознака (наприклад, обсяг продажів). Цей метод дозволяє виявити, наскільки зміна одного показника впливає на інший. В аудиті регресійні моделі допомагають виявити аномальні відхилення, що можуть свідчити про шахрайство або помилки.

На базі побудованих моделей здійснюється **прогнозування**. Прогноз - це науково обґрунтоване судження про можливий стан об'єкта в майбутньому. Найпростішим методом є *екстраполяція тренду*. Вона базується на припущенні, що існуючі тенденції збережуться і надалі. Прогнозування є критично важливим для оцінки безперервності діяльності підприємства в аудиті. Однак точність прогнозу залежить від стабільності економічного середовища. У кризові періоди проста екстраполяція може давати хибні результати.

Для врахування фактору невизначеності застосовують **сценарний підхід**. Він передбачає розробку кількох варіантів розвитку подій. Зазвичай розробляють три сценарії: *песимістичний* (найгірші умови), *оптимістичний* (найкращі умови) та *реалістичний* (найбільш ймовірний). В оподаткуванні це дозволяє оцінити податкове навантаження при різних змінах у законодавстві. Сценарний підхід демонструє готовність бізнесу до ризиків. Він робить висновки дослідження більш гнучкими та практичними.

Важливим етапом перевірки надійності моделі є **аналіз чутливості**. Цей метод показує, як зміниться кінцевий результат при незначній зміні вхідних параметрів. Дослідник ставить питання: «Що буде з прибутком, якщо ціни на сировину зростуть на 5%?». Якщо мала зміна фактора призводить до катастрофічної зміни результату, модель

є дуже чутливою і ризикованою. Аналіз чутливості дозволяє визначити *межі безпеки* для підприємства. Це ключовий елемент в обґрунтуванні інвестиційних проектів та стратегічних планів.

Питання для самостійного вивчення

1. Використання спеціалізованого програмного забезпечення (SPSS, Statistica, R, Python) для обробки економічних даних [20, 29].
2. Методи соціологічних досліджень (анкетування, інтерв'ю) в обліку та аудиті [4, 27].
3. Застосування методів Big Data та Data Mining у податковому аналізі [6, 20, 29].

Питання для самоконтролю

1. Яка мета та завдання аналітичної частини кваліфікаційної роботи?
2. Як здійснюється вибір об'єкта аналізу та формування системи показників?
3. Охарактеризуйте методи економіко-статистичного аналізу (групування, середні величини, індекси) у дослідженнях з обліку.
4. У чому суть факторного аналізу та методу ланцюгових підстановок?
5. Як застосовуються методи моделювання, прогнозування та сценарний підхід для формулювання аналітичних висновків?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ: ОФОРМЛЕННЯ І ЗАХИСТ

Тема 7. Оформлення результатів дослідження у вигляді кваліфікаційної роботи

Програмна анотація

- 7.1. Структура кваліфікаційної роботи та вимоги до змістового наповнення розділів (вступ, основна частина, висновки, додатки).
- 7.2. Оформлення текстової та ілюстративної частини: таблиці, рисунки, формули, додатки, нумерація та внутрішні посилання (узгодженість і читабельність).
- 7.3. Редагування й підготовка фінальної версії: логічна цілісність, стиль викладу, перевірка відповідності вимогам ЗВО та технічний контроль якості оформлення.

7.1. Структура кваліфікаційної роботи та вимоги до змістового наповнення розділів (вступ, основна частина, висновки, додатки).

Структура кваліфікаційної роботи регламентується державним стандартом ДСТУ 3008:2015. Вона є чітко визначеною послідовністю обов'язкових елементів, порушення якої неприпустиме. Робота починається з титульного аркуша, який є джерелом бібліографічної інформації. Далі розміщуються анотація та зміст, що відображає план дослідження. За необхідності додається перелік умовних позначень. Основний текст включає вступ, три розділи та висновки. Завершують роботу список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг основного тексту магістерської роботи зазвичай становить 90–100 сторінок.

Розділ **Вступ** є візитною карткою наукового дослідження. Він розкриває сутність і стан наукової проблеми, займаючи приблизно 3–4 сторінки. У вступі обов'язково обґрунтовується актуальність обраної теми. Тут визначаються об'єкт, предмет, мета та завдання роботи. Важливим елементом є опис методів дослідження та наукової новизни. Також у вступі зазначається практичне значення одержаних результатів та інформація про їх апробацію. Вступ пишеться в останню чергу, коли робота вже завершена.

Основна частина роботи традиційно складається з трьох розділів, які мають бути приблизно рівними за обсягом. Перший розділ - *теоретичний*. У ньому розкривається економічна сутність досліджуваного питання та огляд літератури. Автор аналізує нормативно-правове забезпечення та погляди різних вчених. Другий розділ - *аналітичний*. Він містить організаційно-економічну характеристику базового підприємства. Тут проводиться оцінка стану обліку, аналізу чи аудиту на конкретних прикладах. Третій розділ - *проектний* (конструктивний). Він присвячений розробці рекомендацій щодо вдосконалення виявлених проблем.

Розділ **Висновки** підсумовує результати проведеного дослідження. Він містить короткий виклад найважливіших наукових та практичних здобутків. Висновки повинні чітко корелювати із завданнями, поставленими у вступі. Кожен висновок має бути конкретним, підтвердженим цифрами або фактами з роботи. Тут не допускається наведення нових фактів, які не розглядалися в основній частині. Текст висновків має демонструвати, що мету роботи досягнуто у повному обсязі.

Важливим елементом структури є **Додатки**. Вони розміщуються після списку використаних джерел і не входять до загального обсягу сторінок роботи. У додатки виносять громіздкі таблиці, схеми та форми фінансової звітності підприємства. Обов'язковим є надання копій документів про впровадження результатів та публікації автора. Додатки слугують доказовою базою достовірності дослідження. Кожен додаток повинен мати свій заголовок та літерне позначення (наприклад, Додаток А).

7.2. Оформлення текстової та ілюстративної частини: таблиці, рисунки, формули, додатки, нумерація та внутрішні посилання (узгодженість і читабельність).

Оформлення кваліфікаційної роботи є не менш важливим етапом, ніж саме дослідження. Воно регламентується державним стандартом ДСТУ 3008:2015 «Звіти у сфері науки і техніки». Загальний текст роботи друкується шрифтом **Times New Roman**, кегль 14, з полуторним міжрядковим інтервалом. Текст вирівнюється *по ширині* сторінки. Абзацний відступ має бути однаковим по всьому тексту

(зазвичай 1,25 см). Поля встановлюються наступним чином: ліве - 30 мм (для переплетення), праве - 10 мм, верхнє та нижнє - по 20 мм. Дотримання цих параметрів забезпечує охайний вигляд та читабельність роботи.

Важливим елементом є оформлення **таблиць**. Кожна таблиця повинна мати назву та нумерацію. Нумерація складається з номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою (наприклад, *Таблиця 2.1* - перша таблиця другого розділу). Слово «Таблиця» та її назва розміщуються **над** таблицею. Заголовки граф пишуться з великої літери. Якщо таблиця переноситься на наступну сторінку, обов'язково пишеться «Продовження таблиці...». У тексті роботи перед таблицею обов'язково має бути посилання на неї (наприклад, «як видно з табл. 2.1»). Таблиця повинна містити посилання на джерело інформації після назви або під таблицею.

Ілюстративний матеріал (графіки, схеми, діаграми) позначається словом «**Рисунок**». Назва рисунка розміщується **під** ілюстрацією по центру. Нумерація також є наскрізною в межах розділу (наприклад, *Рис. 1.3*). Рисунки мають бути чіткими та зрозумілими. Усі умовні позначення на діаграмах повинні бути розшифровані в легенді або підрисунковому підписі. Не допускається розміщення рисунків без аналізу їх змісту в тексті. Рисунок має ілюструвати текст, а не дублювати його.

Оформлення **формул** здійснюється за допомогою редактора формул (Equation Editor). Формули розміщуються окремим рядком по центру. Нумерація формул проставляється у круглих дужках на правому полі сторінки (наприклад, (2.4)). Одразу під формулою наводиться пояснення кожного символу, починаючи зі слова «де» без двокрапки. Пояснення символів подаються у тій послідовності, в якій вони записані у формулі. Це забезпечує однозначне розуміння методики розрахунку.

Додатки оформлюються як продовження роботи на наступних сторінках після списку літератури. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки. У правому верхньому куті пишеться слово «Додаток» і велика літера українського алфавіту (наприклад, *Додаток А, Додаток Б*). Літери Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ не використовуються. Кожен додаток повинен мати змістовний заголовок. Зв'язок основного тексту з

додатками здійснюється через внутрішні посилання (наприклад, «див. додаток В»).

Система **нумерації** рубрик має бути ієрархічною та узгодженою. Використовується арабська нумерація. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу (наприклад, 1.2). Після номера крапка не ставиться. Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ» друкуються великими літерами напівжирним шрифтом. Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім першої). Переноси слів у заголовках не допускаються. Чітка структура полегшує навігацію по тексту роботи.

7.3. Редагування й підготовка фінальної версії: логічна цілісність, стиль викладу, перевірка відповідності вимогам ЗВО та технічний контроль якості оформлення.

Процес підготовки фінальної версії кваліфікаційної роботи не обмежується простим виправленням помилок. Це етап забезпечення **логічної цілісності** всього дослідження. Автор повинен перевірити взаємозв'язок між структурними частинами роботи. Вступ має органічно переходити в перший розділ. Висновки до розділів повинні логічно підводити до наступних етапів. *Відсутність логічних розривів* є головною ознакою якісного наукового тексту. Усі аргументи мають працювати на доведення спільної мети дослідження.

Особливу увагу слід приділити **стилю викладу** матеріалу. Мова кваліфікаційної роботи має бути суворо *науковою та безособовою*. Не припускається використання емоційно забарвленої лексики або публіцистичних зворотів. Замість займенника «я» використовують конструкції «автором встановлено» або «на думку автора». Речення повинні бути повними та граматично правильними. Важливо дотримуватися єдності термінології по всьому тексту. Використання різних термінів для позначення одного явища дезорієнтує читача.

Критичним етапом є перевірка відповідності **вимогам ЗВО** (закладу вищої освіти). Кожен університет розробляє власні *Методичні рекомендації* до написання кваліфікаційних робіт. Студент зобов'язаний неухильно дотримуватися цих приписів. Це стосується структури, обсягу та порядку розміщення матеріалів. Ігнорування методички є найчастішою причиною повернення роботи на

доопрацювання. Вимоги регламентують навіть такі деталі, як підписи на титульному аркуші.

Технічний контроль якості оформлення включає перевірку бібліографічного апарату. Необхідно звірити кожне посилання в тексті з наявністю джерела у списку літератури. І навпаки, у списку не повинно бути джерел, які не згадуються в тексті. Також перевіряється наскрізна нумерація сторінок, таблиць і рисунків. Автоматично згенерований зміст має відповідати реальним сторінкам у тексті. Збій у нумерації часто виникає при об'єднанні різних файлів в один документ.

Завершується підготовка проходженням процедури **нормоконтролю**. Це спеціальна перевірка роботи відповідальною особою кафедри. Нормоконтролер не оцінює науковий зміст, а лише технічне оформлення. Він перевіряє поля, шрифти, інтервали та правильність оформлення формул. Лише після підпису нормоконтролера робота допускається до захисту. Рекомендується вчитувати роздрукований варіант роботи, оскільки на папері помилки помітніші, ніж на екрані монітора.

Питання для самостійного вивчення

1. Особливості підготовки наукових статей для видань, що індексуються у міжнародних базах даних (вимоги IMRAD) [12, 31, 36].
2. Національні (ДСТУ 8302:2015) та міжнародні (APA, Harvard) стилі бібліографічного опису: порівняльний аналіз [12].
3. Типові стилістичні помилки у текстах наукових робіт та способи їх уникнення [10, 11, 31].

Питання для самоконтролю

1. Яка структура кваліфікаційної роботи згідно з ДСТУ 3008:2015 та вимоги до змісту її розділів?
2. Які основні вимоги до оформлення тексту, таблиць, рисунків та формул у магістерській роботі?
3. Як правильно оформлювати додатки та здійснювати внутрішні посилання в тексті?

4. У чому полягає процес редагування роботи та забезпечення її логічної цілісності?

5. Що таке нормоконтроль та які параметри перевіряються на цьому етапі?

Тема 8 Організація та процедура захисту наукового дослідження

Програмна анотація

8.1. Підготовка до захисту: пакет документів, подання роботи, вимоги до відгуку/рецензії та допуску до захисту.

8.2. Побудова захисної комунікації: структура доповіді, підготовка презентації, формулювання ключових тез і демонстрація результатів.

8.3. Процедура захисту та оцінювання: регламент засідання, відповіді на запитання і зауваження, типові критерії оцінювання та підготовка до доопрацювань (за потреби).

8.1. Підготовка до захисту: пакет документів, подання роботи, вимоги до відгуку/рецензії та допуску до захисту.

Процес **підготовки до захисту** розпочинається задовго до офіційного засідання Екзаменаційної комісії. Студент зобов'язаний подати завершену кваліфікаційну роботу на випускову кафедру у чітко визначені терміни. Зазвичай дедлайн встановлюється за два тижні до дати захисту для детального ознайомлення комісії з матеріалами. Порушення графіку подання може стати формальною причиною для недопуску студента. Робота подається у зшитому вигляді у твердій палітурці відповідно до стандарту. Одночасно надається ідентична електронна версія для розміщення в інституційному репозитарії університету.

Разом із текстом роботи формується обов'язковий **пакет супровідних документів**. Ключовим елементом є *завдання на виконання роботи*, підписане керівником і студентом. До пакету входить письмовий *відгук наукового керівника* та *зовнішня рецензія*. За наявності додаються довідки про впровадження результатів дослідження та копії наукових публікацій. Також долучається

розширений звіт про перевірку тексту на унікальність (антиплагіат). Відсутність хоча б одного документа робить пакет неповним.

Особливу увагу слід звернути на сутнісну відмінність між відгуком та рецензією. **Відгук керівника** характеризує насамперед роботу студента, а не тільки текст. Керівник оцінює старанність, самостійність, дисциплінованість та рівень теоретичної підготовки магістранта. Він не виставляє підсумкову оцінку, а лише робить висновок про можливість допуску до захисту. Натомість **рецензія** є документом, що містить критичний аналіз змісту роботи. Рецензент (зовнішній фахівець або викладач іншої кафедри) вказує на актуальність теми, глибину аналізу та обґрунтованість висновків. Рецензія обов'язково повинна містити перелік виявлених недоліків та рекомендовану оцінку.

Важливою процедурою є проходження **попереднього захисту** на засіданні кафедри. Це своєрідна репетиція, де комісія кафедри заслуховує доповідь студента. На цьому етапі перевіряється ступінь готовності випускника до публічної дискусії. Також розглядається звіт системи (наприклад, *StrikePlagiarism*) про відсутність академічного плагіату. Допустимий поріг оригінальності встановлюється вченою радою університету. Якщо робота містить плагіат або грубі методологічні помилки, кафедра має право не рекомендувати її до захисту.

Фінальне рішення про **допуск до захисту** приймає завідувач кафедри. Він візує титульний аркуш роботи своїм підписом. Юридичною підставою для цього є позитивний витяг з протоколу засідання кафедри про попередній захист. Також перевіряється наявність повного комплексу документів та підписів нормоконтролера. Тільки після отримання офіційного допуску прізвище студента вноситься до протоколу Екзаменаційної комісії. Без візи завідувача кафедри захист вважається нелегітимним.

8.2. Побудова захисної комунікації: структура доповіді, підготовка презентації, формулювання ключових тез і демонстрація результатів.

Успіх захисту залежить не лише від якості написаного тексту, але й від уміння його презентувати. **Захисна комунікація** - це процес

переконавання Екзаменаційної комісії у професійній компетентності випускника. Вона будується на поєднанні усної доповіді та візуальної презентації. Головним обмеженням є жорсткий **регламент**. На виступ магістру зазвичай відводиться 7-10 хвилин. Перевищення ліміту часу вважається неповагою до комісії та може призвести до зупинки виступу.

Структура доповіді має бути чітко логічною та збалансованою. Вступна частина займає близько 10-15% часу. У ній озвучуються актуальність, об'єкт, предмет, мета та завдання роботи. Основна частина (70% часу) присвячується аналізу проблеми та, головним чином, **конструктивним пропозиціям** автора. Не варто витрачати час на переказ загальновідомої теорії чи історії питання. Комісію цікавить особистий внесок студента. Заклучна частина (15% часу) містить загальні висновки, інформацію про апробацію та практичне впровадження результатів.

Ключовим інструментом візуалізації є **мультимедійна презентація**. Вона виконується у програмі MS PowerPoint або аналогах. Оптимальний обсяг презентації становить 10–12 слайдів. Слайди не повинні дублювати текст доповіді слово в слово. Вони слугують ілюстративним фоном для слів спікера. На слайди виносяться графіки, діаграми, таблиці, схеми моделей та алгоритмів. Текстове навантаження на слайд має бути мінімальним. Використовується великий шрифт (не менше 24 пт) та контрастні кольори для читабельності із задніх рядів.

Формулювання ключових тез вимагає лаконічності. Кожна теза має бути прив'язана до конкретного слайда. Це забезпечує синхронізацію: «Як видно зі слайда 3...». Особливий акцент робиться на пунктах **наукової новизни**. Студент повинен чітко артикулювати: «Мною запропоновано...», «Розроблено методику...», «Вдосконалено алгоритм...». Вживання безособових речень типу «було зроблено» є менш виграшним, оскільки розмиває авторство результату. Доповідь пишеться як сценарій виступу, а не як скорочений варіант роботи.

Ефективна демонстрація результатів передбачає впевнену поведінку доповідача. Дослівне читання доповіді з надрукованого тексту суттєво знижує оцінку. Доповідач повинен підтримувати зоровий контакт із членами комісії. Необхідно вільно володіти матеріалом та орієнтуватися у слайдах. Під час демонстрації графіків

слід використовувати указку, акцентуючи увагу на трендах чи аномаліях. Важливо не просто показувати таблиці, а коментувати їх зміст та робити висновки.

Завершується захист етапом **наукової дискусії** (відповіді на запитання). Члени комісії ставлять запитання для перевірки самотійності виконання роботи. Студент повинен уважно дослухати запитання до кінця, подякувати за нього і дати коротку, вичерпну відповідь. Якщо запитання стосується матеріалу, який є у роботі, але не увійшов до доповіді, варто послатися на відповідний розділ дисертації. Вміння аргументовано захищати свою позицію є фінальним критерієм оцінювання.

8.3. Процедура захисту та оцінювання: регламент засідання, відповіді на запитання і зауваження, типові критерії оцінювання та підготовка до доопрацювань (за потреби).

Процедура захисту кваліфікаційної роботи проходить на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії (ЕК). Засідання проводиться згідно з затвердженим графіком. Процедура є суворо регламентованою. Секретар комісії оголошує прізвище студента і тему роботи. Після цього слово надається магістранту для виголошення доповіді (до 10 хвилин). Після завершення виступу розпочинається етап наукової дискусії. Процедура фіксується у протоколі засідання ЕК.

Найвідповідальнішим етапом є **відповіді на запитання**. Члени комісії мають право ставити будь-які питання, що стосуються теми дослідження. Запитання можуть бути теоретичними, методичними або прикладними. Метою запитань є перевірка *самотійності виконання роботи* та глибини володіння матеріалом. Студент повинен відповідати лаконічно, чітко і впевнено. Не слід вступати в агресивну суперечку з членами комісії. Якщо питання виходить за межі дослідження, варто коректно про це зазначити.

Окремою частиною захисту є **відповіді на зауваження** рецензента. Секретар або голова комісії зачитує відгук та рецензію (або лише їх заключну частину з переліком недоліків). Студент зобов'язаний підготувати аргументовані відповіді на кожне зауваження заздалегідь. Можливі дві стратегії: повне погодження із зауваженням («Зауваження приймається, воно буде враховано...») або обґрунтоване

заперечення («Дозвольте не погодитися, оскільки в роботі на сторінці...»). Вміння вести полеміку підвищує підсумкову оцінку.

Типові критерії оцінювання є комплексними. Оцінка виставляється не лише за текст роботи, а й за її захист. Члени комісії враховують чотири складові:

1. **Якість роботи:** актуальність, наукова новизна, складність методів, наявність впровадження.

2. **Якість доповіді:** логіка викладу, вільне володіння матеріалом, дотримання регламенту.

3. **Якість презентації:** інформативність слайдів, грамотність, візуалізація даних.

4. **Компетентність при відповідях:** повнота, аргументованість, професійна лексика. Рішення про оцінку приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням.

Оцінювання здійснюється за **шкалою ECTS** (A, B, C, D, E) та національною шкалою (відмінно, добре, задовільно). Оцінка «незадовільно» (FX, F) виставляється, якщо студент не розкрив тему, виявив повне незнання матеріалу або в роботі виявлено плагіат. У разі отримання незадовільної оцінки студент отримує право на повторний захист. Повторний захист зазвичай дозволяється протягом наступного навчального року (або у наступний період роботи ЕК).

Питання **підготовки до доопрацювань** зазвичай вирішується на етапі *попереднього захисту* на кафедрі. Якщо комісія кафедри виявляє суттєві недоліки, робота повертається студенту на виправлення. Після офіційного захисту вносити зміни в текст роботи заборонено, оскільки вона є документом суворої звітності. Однак, якщо комісія вказує на дрібні технічні помилки під час захисту, студент може бути зобов'язаний виправити їх в електронній версії перед завантаженням у репозитарій бібліотеки. Це забезпечує чистоту архівного фонду університету.

Питання для самостійного вивчення

1. Психологічні аспекти підготовки до публічного виступу та подолання страху перед аудиторією [8, 31].

2. Мистецтво наукової полеміки: тактика відповідей на «незручні» запитання [31, 36].

Питання для самоконтролю

1. Який пакет документів необхідно підготувати для подання роботи до захисту?
2. У чому відмінність між відгуком наукового керівника та рецензією?
3. Яка структура доповіді та вимоги до підготовки мультимедійної презентації на захист?
4. Як проходить процедура захисту на засіданні Екзаменаційної комісії та регламент виступу?
5. За якими критеріями оцінюється кваліфікаційна робота та її захист?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліометрика української науки: аналітика. URL: http://nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=formy
2. Бориченко К. В., Гудзь А. О., Панфілов О. Є. Методологія та організація наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2022. 48 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/22511>
3. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень і викладання облікових дисциплін : опорний конспект лекцій. Тернопіль : ТНЕУ, 2022. 110 с.
4. Бхаттачарджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с.
5. Волощук Л. О., Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І. Інформаційна релевантність фінансової та статистичної звітності для аналізу ефективності діяльності агентств нерухомості: проблеми та напрями вдосконалення. *Modern Economics*. 2025. № 51. С. 56–66. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V51\(2025\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-06)
6. Галян О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с.
7. Грипич С. Н., Буравкова Л. М. Науково-дослідницька діяльність студентів : навчальний посібник / за ред. С. Н. Грипич. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. 288 с.
8. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2023. 488 с.
9. Добронравова І. С., Руденко О. В., Сидоренко Л. І. та ін. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.
10. ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання (чинний від 01.07.2017). Вид. офіц. Київ, 2017. 31 с.
11. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять (чинний від 01.07.2016). Вид. офіц. Київ, 2016. 42 с.
12. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (чинний від 01.07.2016). Вид. офіц. Київ, 2016. 27 с.
13. Дубініна М. В. Аутсорсинг у сфері бухгалтерського обліку товарів: управлінські рішення, ризики та контрольні механізми. *Modern Economics*. 2025. № 53. С. 99–108. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V53\(2025\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-14)
14. Дубініна М. В. Інтегрований підхід до аудиту доходів і безперервності діяльності аграрних підприємств у забезпеченні достовірності звітності. *Modern Economics*. 2025. № 52. С. 42–50. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-07](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-07)

15. Дубініна М. В. Роль інвентаризації в аудиті достовірності фінансової звітності аграрних підприємств: методичні аспекти та практика в Україні. *Modern Economics*. 2025. № 51. С. 87–96. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V51\(2025\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-10)
16. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І. Аналітичний потенціал фінансової звітності аграрних підприємств у контексті підготовки до аудиторської перевірки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.17.48>
17. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І. Інтеграція обліку та фінансової аналітики у внутрішній звітності для прийняття рішень щодо управління доходами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.53>
18. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І., Мельник О. І. Галузева специфіка підприємств як чинник формування показників фінансової та управлінської звітності та їх аналітичної інтерпретації. *Агросвіт*. 2025. № 15. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.15.33>
19. Жиглей І. В., Лайчук С. М., Поліщук І. Р. Використання інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1. С. 95–102. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-95-102](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-95-102)
20. Класифікатор Journal of Economic Literature (JEL) (ресурс Бібліотеки ім. Л. Каніщенка ЗУНУ). URL: <http://library.wunu.edu.ua/images/stories/BBKDK/JEL%20classification%20ukr.pdf>
21. Костін Ю. Д., Полозова Т. В., Шейко І. А., Костін Д. Ю. Теорія і методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Харків : ХНУРЕ, 2021. 152 с.
22. Кулинич М. Б., Фатенок-Ткачук А. О., Мельник К. П. Облік, аналіз, аудит і оподаткування економічних суб'єктів: організаційно-методологічні аспекти : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 136 с.
23. Легенчук С. Ф., Чік М. Ю., Хоменко Г. Ю. Основи наукових досліджень в бухгалтерському обліку : навчальний посібник. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 280 с. URL: <https://surl.li/eldwhh>
24. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях) : навчальний посібник Суми : СНАУ, 2020. 220 с.
25. Мельник К. П., Стащук О. В., Шматковська Т. О., Медвідь Л. Г. Інституціональний розвиток методології наукових досліджень з обліку і аудиту. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. № 64. С. 97–102.
26. Мельник Л. Ю., Аніщенко Г. Ю., Поліщук О. М. Вплив цифрових технологій на трансформацію методології обліку та аудиту управлінської діяльності. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 12.
27. Носачова Ю. В., Іваненко О. І., Радовенчик Я. В. Основи наукових досліджень : підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 132 с.
28. Організація наукових досліджень, написання та захист магістерської дисертації : навчальний посібник / Ю. А. Берко та ін. Львів : Новий Світ – 2000, 2020. 282 с.

29. Павлова Г. Є., Кравченко М. В., Атамас О. П. Методи та логіка наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку. *Агросвіт*. 2025. № 4. С. 4–8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.4.4>

30. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

31. Посилкіна О. В., Літвінова О. В., Братішко Ю. С. Методологія наукових досліджень та інноваційний розвиток : навчальний посібник. Харків : НФаУ, 2020. 220 с.

32. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

33. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 1 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

34. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII : станом на 14 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

35. Рашкевич Н. В., Отрош Ю. А. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Харків, 2022. 291 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/3427/1/2022NACH_POS_Metod_ta_orh_nauk_dosl.PDF.

36. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/071-oblik-i-opodatkovannya-magistr.pdf>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Вітчизняні та зарубіжні наукові періодичні видання з управління та адміністрування;
2. Електронні наукометричні бази даних та інформаційні портали (Scopus, Web of Science, ResearchGate та ін.);
3. Дослідницька мережа соціальних наук – SSRN (<https://papers.ssrn.com/sol3/DisplayAbstractSearch.cfm>);
4. Державна науково-технічна бібліотека України: офіційний сайт – <http://www.gntb.gov.ua/ua/>.

Навчальне видання

**Методологія наукових досліджень в обліку,
аудиті та оподаткуванні**
курс лекцій

Укладачі: Дубініна Марина Вікторівна
Чебан Юлія Юріївна
Сирцева Світлана Володимирівна
Лугова Ольга Іванівна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 8,5
Тираж ____ прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54029, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.